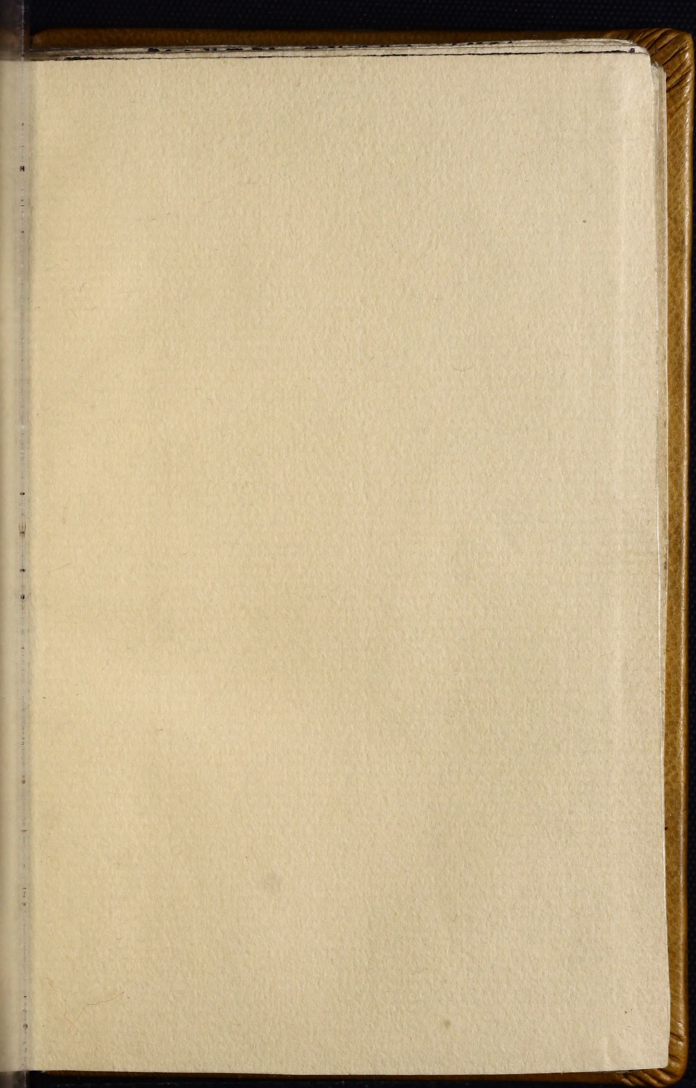
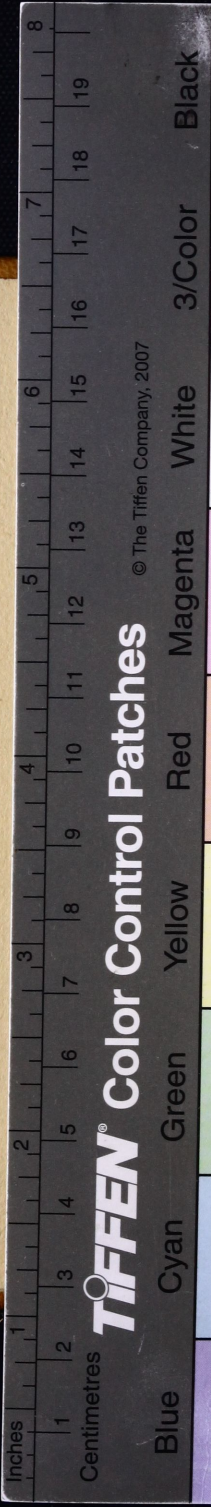
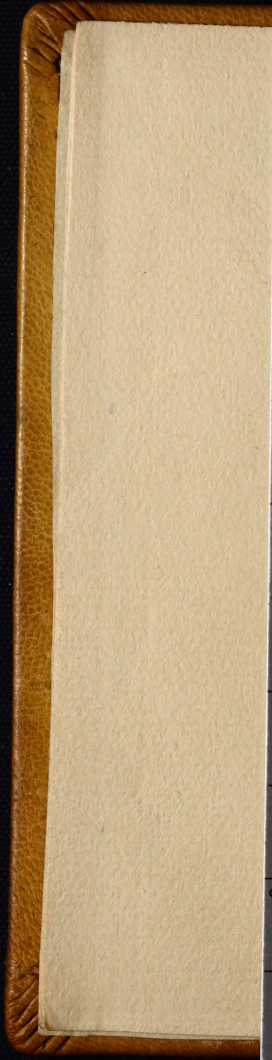

RM. I. O. 14.

CIVILITAS

MORVM ERASMI,

*in succinctas quæstiones di-
gesta ac locupletata,*

per

Reinhardum Hadamarium

A Z E R K & L C Z N E K

tizteſſeges (emberſeges) volta, ki-
re tanit ERASMV S, mely rőuid
kerdisekre ozlattator, es meg &
regbittetet Reinhardus Ha-
damarius altal.

D E B R E C I N I

Excudebat Ioannes Czaktornyaj.

M.ACADEMIA'
KÖNYVTÁRA

CIVILITATIS MO-

RVM. PRIMA QVÆSTIO.

V N V S formandi pueritiā, quot parti-
bus constat? Responſio: Quatuor po-
tiſſimum. Principio, vt tenellus animus
ſeminaria pietatis imbibat. Deinde vt li-
berales diſciplinās & amet & perdiſcat.
Poſtmodum, vt ad vitæ officia inſtruat. Poſtremò vt à
primis ſtatim aui rudimentis, ciuilitati morum adſueſcat.

AZ ER K Ő LCZEKNEK
emberſeges voltarol, Előkerdes.

Az gyermekſegnek tanitaſának tizti
hany rebol all? Felelet. Negybol kiuálkep-
pen. Előſor hogy az gienge elme az keres-
tiensſegnek maguat be igia (Az az eleit, ere-
de it, kezdetit be vegie) Maſodzor hogy az
62. ſos tudomaniokat ſereſſeis, tanuilaſis.
Kutanna hogy az illetnek, tiztire tani-
k. Vtolſor hogy mindiaralt illetinek

első tanítasatul fogua (kiczinsegetül fogua) az erkölcszióknek emberseges voltahoz fókiek.

II.

Quid est civilitas? Est morum comitas & humanitas.

Miczioda az emberseg? (az tiztesseg?) Az erkölcszióknek niaiaffaga es emberseges volta.

III.

Vnde civilitas morum elucet? Ex animo bene composito,

Honnet tertzik ki az erkölcsznek emberseges volta? Az iol allapodot (foktatot) elmibol.

III.

Vnde animus bene compositus dignoscitur? Ex oculis, supercilijs, fronte, & breuiter ipso vultu; totiusq; corporis habitu.

Honnet esmertetik meg az iol allapodot elme? Az szemekből, szemöldékökből, homlokbol, es rőuideden az abrazatbol, es az egez testnek allasabol.

V.

Quales debent esse oculi? Non torui, non vagi ac volubiles, non limi, nec immodicè diducti, non conniuentibus subinde genis ac palpebris, non stupentes, nec imminuaces, non innuentes, ac loquaces, sed placidi, verecundi, ac compositi.

Mineműeknek kell lenni az űemeknek?
nem komorok, nem vandorlok es forgok
(az az ideűtous űemlelők) nem felre nizők,
nem mod nelkül ideűtous vonattattak, né az
kiknek ottan ottan mozgo heiok vagyon
(az az nem huniorgatok) nem almelkodok,
űem űeletteb giorűak, nem intők es űolok,
de cziendeűek, űemermetek, es űepen heli
lyheztettek.

V I.

*Cur tam accurata oculorum habenda ratio? Quoniam
animi űedem in oculis eűűe, priűci űapientes tradiderunt, Et
iuxta Plinium: Oculi cen vaűa quadam viűibilem animi
partem accipiunt, ac transmittunt.*

Miert vagyon az űemeknek illien űorgal-
matos gongiok? Mert hogy az elmenek
helye az űemekben vagion az regi bőlczek
tanítottak. Es az Plinius mondafa űerint:
Az űemek vg mint valami edeniek az elmi-
nek lathato reűet veűik, es (magokon) al-
tal bocziattiak.

V II

*Cuiusmodi decet eűűe űupercilia? Exporreűta, non addu-
cűta, non űublata, non in oculos depreűűa. Faűtus enim ac
űuperbia űedes habetur in illis.*

Mineműeknek illik lenni az űemöldőkők
k? Ki terieztettek, nem őzue vonattattak:
nem fel emeltettek, űem az űemekben ala ni-
o-
A 3 mattak.

mattak. Mert az fel fualkodasnak es keuel-
segnek helye vagyon ezekben:

VIII.

*Qualis debet esse frons? Hilaris & explanata, non in-
rugata contracta, non mobilis, non torva. Est enim tacitus
animi sermo.*

Mineműnek kel lenni az homloknek?
Vigh es ki terieztetet né őzue vonattatot
(főmőrgőzöt) nem mozgo, nem komor:
Mert az elminek vezteglő (alattomban va-
lo) bezedé.

IX.

*Decet ne facturum aut dicturum quippiam apud i-
gnotos, manu faciem perfricare? Quamvis auctore Plu-
tarcho, dicturus ipse Tullius, lava faciem demulserit, ta-
men hunc gestum inter pronuntiationis vitia, Quintilia-
nus notat, inquit: Vitiosa sunt illa, intueri lacunaria,
perfricare faciem.*

Illike, az ki czelekesik anagy föl valamit
ismeretlen embereknel, keziuel ortzaiat va-
karni? Iollehét az mint Plutarchus írja, az
Tullius mikor fölni akart, bal keziuel or-
czaiat törölgette mind az által ez fokaft, az
fölasnak vetkei köziben iegyzi az Quinti-
lianus monduan: Vitkesek (illetlenek) a-
zok, nezni az padlast, ortzaiat vakarni.

X.

*Quales debent esse nares? Munda & ab omni mac-
pulentia aliena.*

Mineműeknek kell lenni az orroknak?
Tiztak es minden mohoffagnak genetsege
rül idegenek (az az nem takniosok.)

XI.

Decet ne pileo aut veste naves emungere? Non, sed strophio, idq; paulisper auerso corpore, si qui adsint honoratiores: nam illud rusticorum, hoc salsamentariorum est.

Illike fűeggel vagy ruhaddal orrodát ki
feini? (ki funi?) Nem, de kezköndővel, es egi
keuesse el fordult testel, hogy ha valami tiz-
teffegbeli emberek vadnak ielen, mert az,
(fűeggel orrat ki funi) parázthoz illik, ez,
(ruhaiaual orrat ki funi) fos halarulokhoz.

XII.

*Est ne putuita vesti illinenda? Minime, sed emuncto
duobus digitis naso, in solum deijcienda. ne cui mucis spur-
cilia nauseam moueat.*

Kelle az takniot ruhához kenni? Nem,
de orrodát ki fűuan ket vyoddal az földre
kel vetni es mingyart labbal el kel tapodni
hog valakinek az takonnak vndokfaga czio
more ne indiczon.

XIII.

*Est ne decorum naribus vocem aut ronchos emittere?
Nequaquam. Illud enim cornicinum ac elephantorum,
hoc urisorum.*

Tizteffegese orrodbol bot auagy fugast
ki bocziatani? Semmikeppen nem. Mert az

(Sot orrabol ki bocziatani) az kűrtőfokho
 es elephantokhoz illik, ez (Sugast ki boczia-
 tani) az bolondokhoz.

XIIII.

*Cur non decet cum sonitu spirare? Quoniam bilis est
 indicium, ac phreneseos.*

Miert nem illik Sugassal lelket venni?
 Mert ieleaz haragnak, es az eztűl tauozot
 bolondfagnak.

XV.

*Quos decet crissare nasum? Scurras, irrisores, ac san-
 niones, non indolis puerum liberalis.*

Kiket illet orrokat meg fodoritani? Az
 tragarokat, neuetőket es cziufokat nem az
 tizteffeges erkölcsziu (indulatu) giermeket.

XVI.

*Quid faciendum, si incidat sternutatio? Corpus auer-
 tendum est, resalutandi, qui salutarunt. Non opera data
 sternutamentum iterandum, nec sonitus, quem natura tu-
 lerit, reprimendus*

Mit kel czelekedni ha pűzkolnod esik?
 Teltedet el kel fordítani. Vizza kőzőnteni
 kik kőzőntőttek. Erőlkőduen nem kel az
 pűzzentest kettőznőd, sem az meli zugast az
 termiszet hozot, nem kel el niomni (az az
 nem kel az pűzzentest meg fogni.)

XVII

Quales debent esse malæ? Non fūco, aut adscititio colore tincta, sed nativo ac ingenuo pudore.

Mineműeknek kel lenni az ortzaknak? Nem kenettelaugi idegen binnel festet, de termiset ferint valo es tiztefleges femer metefeggel.

XVIII.

Est ne decorum pudore suffundi? Modesto ac temperato decet, non qui suporem adducat, aut deliranti similem reddat.

Illendőe femermetefeggel meg őnterni? (az az feletteb femermetefnek lenni?) Mod es mertekleteffel illik, nem az ki el aiulast hozzon, auagi bolondoskodohoz hasonlo-ua tegien.

XIX.

Quo pacto rusticus pudor temperari potest? Si viris gravitate præcellentibus conuerſeris, & comædijs agendis sapius exercearis.

Ez parazti femermetefegét hogy hogy mirtekelhetni meg? Hogi ha vagi meltosag. beli emberekkel forgodol, es közönfeges iatekoknak czielekedetiuel giakortab giakoroltatol.

XX.

Est ne decorum buccas inflare, aut eas prorsum decere? Minime, Quoniam alterum viticulatorum est, in primis eorum, quæ prouerbiū compos maximos ce-

lebrat alterum animos despondentium, ad arborem suspendi diligentium.

Illendőe pofadat fel fűniauagy azokat tellyeseggel le bocziatani? Nem, Mert eg-gik (pofadat fel fűni) tőmlő siposokhoz illik es főkepp en azokhoz, kiketaz pelda befőd nag dicziekődőknek hirdet. Az masik (pofadat el bocziatani) azokhoz illik kik elmiekben el bocziatkoztanak, es az fara akaz tatni beretnek,

XXI.

Quisnam oris habitus erit? Non prematur, non biets non porrigatur, sed leuiter osculantibus se mutuo labria coniunctum sit.

Mint kel az fiai allasanak lenni? Ne fogat-tassek felettebbe, ne legien nitua, ne niu-tassek el, de be fogattatot legien az aiakok kőnnien egy mast cziokoluan:

XXII.

Quinam porrigere labra, ac veluti popisimum facere solent? Adulti magnates, per mediam turbam incedentes, qui omnia sese decere putant.

Kik főkrak aiakokat el niutani es vgy mint fengist tenni? Az őreg nagy űrak az sereg közepette iaruan az kik velik hog űket minden illeti.

XXIII.

Quodnam decorum in oscitando seruandum est? Si non datur.

datur auerti, aut cedere, strophilo, aut vola tegendum os.

Miczoda illendõ dolgot kel tartani az afitasban? Ha nem adattatik el fordulni a nagy el menni helyedbol, kezkonõuel auag tenierrel kel sadat be fedned.

XXIIII.

*Cur oscitante vno oscitat & alius, ut inde natū sit pro-
uerbium? Quia ut natura quendam similitudinum consen-
sum, ita affectuum habet.*

Miert hogy ha eggikafet, masiknakis afitani kell, hogi innet vgian pelda besid kolt legien? Mert mikeppen az termisetnek vagy on valami hasonlatossagoknak eggiessege, azonkeppen az indulatoknakis.

XXV.

*Est ne omnibus dictis aut factis arridendum? Omni-
bus arridere stultorum est, nullis stupidorum. Proinde in
his, ut in rebus alijs omnibus praestiterit auream seruasse
mediocritatem.*

Kelle minden besedekre auagy czielekõdetekre neuetni? Mindenekre neuetni boldokhoz illik, semmire nem neuetni balgatagokhoz. Annakfellete ezekben mint minden egieb dolgokban, iob meg tartani az nagy (draga) mertekletesseget.

XXVI.

Quinam

Quinam obscenè dictis aut factis solent arridere? Bipedum nequissimi, quibus impudens os, perfricta frons est. Verùm honestus puer non arridebit, imo vultum componet quasi non intelligat, aut factum turpe videat.

Kiczodak szoktak neuetni az oczman módafokra es czielekedetekre? Az ket labu embereknek alaualoj, az kiknek ortzaiok semtelen, es homlokok vakart (az az feier, semermetesleg nélkül valo) De az tistesseges gyermek azokra nem neuet, sőt ortzaiat vő allattia mint ha nem ertene auagy latna, hogy rut czielekődet.

XXVII.

Decet ne puerum risu sincero concuti? Minime. Nam ut honesto puero turpe est muliebri more eiulare, si quid doleat: ita gaudio immoderato in cachinnum effundi, parum decorum est.

Illike az gyermeknek tizta neuetseggel vőan őzue razattatni? Nem. Mert mikeppen az tiztesseges gyermeknek rut dolog a sony modra iaigatni ha mit bankodik: igit mertekletlen őrómmel cziatorara (hahotara) ki őntetni keuesse illendő.

XXVIII.

Estne decorum ridendo binnitum adere, & cor gatis buccis, nudatisq; dentibus oris riczum latè diducere Nequaquam. Illud enim scarrarum est, ac morionum; hominum furisforum.

Illendő

Illendő? neuetséggel nieríteni es posai-
dat meg semörgöztetuē es fogaidat meg me-
zitelenituen fiaiadat feleffen el vonni? Nem
Mert az (neuetséggel nieríteni) az traga-
rokhoz illik es bolondokhoz. Ez (faiat el
vonni) az dühös (haragos) ebekhez:

XXIX.

*Quibus conueniunt illæ voces: Risu diffusus, dissilio, emo-
rior? Stultis, quorum rationem affectus absorpsit.*

Kikhez illenek ezek az fók: Neuertue el
foliok, meg fakadok, meghalok? Az bo-
londokhoz, kiknek okosságokat az indulat
el niekte.

XXX.

*Quo vultu hilaritas exprimenda? Sic vt habitus oris
non debonestetur, nec animus dissolutus arguatur,*

Miczoda abrazattal kel az vigasságot meg
ielenteni? Vgy hogy az fainak allása meg
ne rutitassék, es az elme ne ielentessik el
ozlotnak.

XXXI.

*Quid faciendum si res incidat ridicula, atque adeo, vt
visus teneri nequeat? Ciuitatis erit, mappâ aut manu fa-
ciem regere & modestè non effusè videre.*

Mit kel czielekedni hogy ha neuetségre
merto dolog esik, es annira hogy az neuet-
ség ne tartathassék meg? Az tizteséghez il-
lik kezkonduel, auagy kezzel orczaat tö-
rölni

rõlni, es lassan nem feletted neuetni.

XXXII.

Decet ne ridere euidentem nullam ob causam? Minime. Verum si quid eiusmodi fuerit obortum, causa risus aperienda, qua si non idonea probatu, commentitium aliquid afferendum, ne quenquam deridere videaris.

Illike neuetni semmi niluan valo oknelkûl? Nem de hogyha olî dolog tamad, az neuetségnek okat meg kel ielenteni, mely hogyha nem melto iauallafra, valami tette-tet okot kell elõ hozni, hogy senkit ne latassal meg neuetni.

XXXIII.

Cur non decet laborum ora circumuoluta lingua subinde lambere? Quoniam ineptorum is gestus est, non bene moratorum, & magis canibus ac felibus quam pueris ingenuis competens.

Miert nem illik az aiakidnak belit, nieluedet kõrniûl forgatuan, ottan ottan nialni? Mert az bokas az embertelenekhez illik nê az io erkõlczõkhez es inkab az ebekhez es maczkakhoz illendõ hogy nem mint az io erkõlcziõ giermekhoz.

XXXIII.

Habetur ne urbanum, labra dentibus mordere? Non, quoniam id minitantis est, & qui stomachatur, animum ringitur.

Tistessegefnek tartatike aiakidat fog-
ido

Madal mardosni? Nem, Mert ez az feniege-
 ökhöz illik, es az ki haragzik es elmeieben
 irrat ranczban sedi.

XXXV:

*Cur indecorum est, p vrecta aliquem lingua deridere?
 Quoniam id scurrarum est, qui nulla verecundia aut di-
 gnitatis habita ratione, quodlibet patrans, atque adeò ve-
 ni semel scurra, nunquam bonus paterfamilias.*

Miert illetlen ki niutot nieluel valakit
 megneuetni? Mert ez az tragarokhoz illik
 sz kik az semermetessgre, es meltosagra
 nemmi gondot nem tartuan akar mit czele-
 öznék, ugy annira hogiaz ki egiser tragar
 coha nem io haz gazda.

XXXVI.

*Quid in expuendo pueros facere decet? Corpus auerte-
 re, ne quem conspurcent, aut aspergant. Deinde si quid pu-
 ulentius in terram reiecerint pede proterere, ne cui nau-
 sam moveant: id si non liceat, linteolo sputum excipere.*

Mit illik czelekedni az giermekeknek
 sz pokesben? Testeket elfordítani, hogy
 talakit meg ne ruticzianak es hinczienek.
 Annakutanna, hogy ha valami vndokot az
 földre vetnek labbal el törölni, hogy vala-
 minek cziomort ne indiczianak. Ha az nem
 szabad leßen, kezkönöuel nialladat ki venni.

XXXVII.

*incivile putatur ad tertium quodq. verbum, vt qui-
 dam*

dam solent, expuere? Quoniam consuetudo turpis est, ex officinis quorundam cerdonum profecta: & eos, qui non ex necessitate, sed ex usu crebrius expuunt, taxat proverbia: Psocas aut ros.

Miert iteltetik tizteffegtelennek minden harmad sora pökni az mint nimelliek bökta? Mertrüt bökas, nemely foldozo vargaknak mihelyekből sarmazot, es azokát, kik nem fűksegből de bökasbol giakortab pöknek fidalmazza az pelda befed: harmatozas auagy harmat.

XXXVIIII.

Cur inter loquendum identidem subrursive non decet? Quia is gestus mentientium est, & inter dicendum quid dicant, comminiscantium.

Miert hogy az solas közet ottan ottan nem illik lassan hurutni (kőhőgni?) Mert ez czelekődhet az hazudoke, es az kik az solas közben gondolkodnak mit söllianak.

XXXIX,

Quibusnam convenit salivam resorbere? Inurbanis, canem reuersum ad vomitum, aut ad luti volutabrum suum representantibus.

Kikhez illik nialat vizza nielni? Az tizteffegtelenekhez, kik hasonlatosfok az ebhez, ki az okadafra meg tért, auagy az diznohoz ki az sarnak fertőiehoz meg tert.

XL.

Cur non decet more quorundam advertitum quodq; verum eructare? Nempe quod indecora res sit, quæ si à tenebris in consuetudinem abierit, hæsuræ sit in grandiore ætate.

Miert nem illik, nemellieknek fokasok legyen minden harmad forabõ fogni? Tudni illik mert tiztessigtelen dolog, mell hogynak fokasban megyen meg õreg vdos korasodanis meg marad.

X L I.

In tuſſiendo quodnam decorum obſervandum erit? Ut non os nemini tuſſiamus, nec clarius quam natura poſtulet tuſſire geſtiemus.

Az hurotasban miczoda tiſteſeget kel meg tartanunk? Hogſenkinnek ſaiaban ne horuſſunk, es fenniebben ne erõlkedgiunk, horutni hogy nem mint az terminet ki. uannia.

X L I I.

Eſt ne turpis vomitus? Turpiſſimus ac ſædiſſimus acceſſus ingluviæ verum ut neceſſitati natura ſuccuratur, venia dignus habetur.

Rut dologe az okodas? Felet e rut es vndok, ki az tobzodaffal bereztetet: de hogy az terminetnek bukſegenek ſeget ſeggel leg boczianatra meltonak tartatik.

X L I I I.

Eſt ne curanda dentium mundities? Eſt quod ſi neglectis

xeris, damnum accipient dentes, qui indomiti flammis ta-
be canantur & pituita. Eos igitur mane pura aqua proluet
non pulvisculo, quod puellarum est, nec sale aut alumine
quod gingivis perniciosum, defricabis.

Kelle az fogoknak tiztasagara gondot vi-
felni? Kell mellyet ha el mulatz az fogaid
kart vallanak, az kik az langok miat (heü-
figh miat) meg enhitetlenek leuen gőnet-
seg miat meg oduafiatnak es nialassag miat
Annakokaert vket reggel tizta vizzel meg
mosd, nem tiztito porral, melly leaniok-
höz illik, sem soual auagy temsoual vakard
meg az mely az iniednek, vesedelmes (ar-
talmas)

XLIIII.

*Est ne id quod dentibus in hæsit cultello, aut mantili, aut
unguibus eximendum? Minime, sed potius auricularum,
pennis aut ossiculis è gallorum aut gallinarum tibijs deira-
tis.*

Az mi fogaid köziben ragadot kelle kes-
fel auagy kezkönöuel auagy körmeiddel ki-
venni? Nem, de inkab madarkaknak tallai-
ual, auagy czontoczkokkal mellic le vo-
nattatak kakafoknak auagy tiukoknak sa-
raibol.

XLV.

*Qualis debet esse capitis ornatus? Mundum sit caput
non impexum, nec lendium aut vermiculorum sordibus fœ-
dum Absit niior puellaris,*

Minemü.

Mineműnek kel lenni az fű ekeffegenek?
Tizta legien az feied, nem fűfűletlen, sem
ferkeknek auagy fergeczkeknek vndogfa-
gatal rut. Az leani ekeffeg tauoly legien.

XLVI.

*Decet ne subinde scabere caput? Non, quia ut reliquum
corpus fricare unguibus, praesertim si fiat usu, non neces-
sitate, sordidum est: ita caput subinde scabere indecorum
est.*

Illike ottan ottan vakarni az feiedet?
Nem, mert mikeppen egieb testedet vakar-
ni kormeiddel rut dolog, kiualkeppen ha
fokasbul vagon, nem fűkfegeből: azonkep-
pen feiedet ottan ottan vakarni illetlen.

XLVII.

*Qualis debet esse coma? Non prolixior, non frontem
tegat, nec humeris inuoluet, ut merito casaries dici possit.*

Mineműnek kel lenni az haiadnak? Nem
igen hozzu, ne feggie el az homlokodat, se
az valladon, ne hanodgiek, hogy meltan
mondathassék firfűi hainak.

XLVIII.

*Quibus conuenit concussio capite discutere capillitium?
Lasciuientibus equis, & quassantibus bidras Eumenidibus*

Kikhez illik feiet razuan, haiat ideftoua
hanni? Az filai louakhoz, es az pokolbeli
furiakhoz (ebekhoz) kik kegio haiokat
razzak.

XLIX.

Quibus videtur elegans, casariem a fronte in verticem manu detorquere? Opilionibus prolixam comam nutrientibus. Item mollibus & in urbanis Epicuri de grege porcis.

Kiknek látattik szeptek hájat az homlokarul kezevel az teteire haitani? Az iuh pásztorokhoz kik hozzu hájat nevelnek, vizont az lagakhoz (asszoni ember szabasukhoz) es az embertelenekhez, Kik az Epicurus seregiből való diákok.

L.

Qualis debet esse cernix? Non inflexa, non in laeum. nec in dextrum vergens, sed (ut etiam corpus) molliter sit erecta.

Mineműnek kel lenni az nyakadnak? Nem seget, sem balra, auagy jobbra haniatlot, de giengen legyen fel egieniefedet, miképpen az teitis.

LI.

Qui nam solent cervicem inflectere, & scapulas adducere? Nulli adolescentes in dustris, sed ranciduli Dromones longo veterano torpescientes, & horridi desidia, latamq; trahentes ingloris alium.

Kik szoktak nyakokat meg segni, es vallokat fel vonni? Semmi sereny ifiak nem, de az seniuet bolgak, kik hozzu alom (heueres) miat tuniak es restseg miat ifoniuak, es feles hasat vonsanak (viselnek) dicziret nélkül.

Qualis

LII.

Quali libramine temperari debent humeri? Aequo, non in morem antennarum alter attolli, alter de primi.

Minemű mertekkel kell mertekelni valaidat? Egienessel, ne émelteffek eggik fel, az masik le niomattasik, vitorla fa inogia se-rint.

LIII.

Cur in pueris gestus corporis negligi non debent? Ne consuetudine in naturam versa corporis habitum prater naturam olim de forment.

Tenacius enim barent, que rudibus animis percipiuntur, Vnde illud:

Quo semel est imbuta recens servabit odorem

Testa diu,

Miert nem kell az giermekikben az testnek allasat el mulatni? Hogy az sokas termesete valuan az testnek allasat termeset kiuűl iűuendűben meg ne ruticziak. Mert ragadobban meg maradnak az melliek tanulatlan (giermek) elmiuel be vetettetnek. Honnet vagyon ez mondas. Az mely baggal egyűer az űy czerep be oltatot, sokaig meg tartia.

LIIII.

*Decet ne brachium in tergum retorquere, aut manus in illa injicere? minime, quoniam veterinosi alterum est ac su-
us alterum Thra sonis ac ardelionis.*

B 3

Illike

Illike karodat hatadra haitani, auagy kezdet agyekodra uetni? Nem, mert eggik az alom kokokhoz es lopokhoz illik, az mafik az magok haniokhoz es niukhatatlanokhoz.

LV.

Quinam elegantes ac decentes corporis gestus probantur? Non qui stultis nec delicatis Aulicis placent, sed qui natura ac rationi consentanei sunt:

Az testnek miczoda ssep es illendő vife-lisi iaualtatnak? Nem az kik az bolondoknak auagy gienge vduarbelieknek tetzenek hanem melliek az termisettel es okofaggal eggieznek.

LVI.

Sunt ne membra quibus natura pudorem addidit, retagenda? Minime verum si necessitas ad denudandum compulerit, id facies decente verecundia credens & Angelos adesse, & oculum Dei omnia videre.

Az tagokat ioe meg mutatni mellieknek az termeset semermet adot? Nem, de hogy ha az bukseg kenberit azoknak meg mezitelenesere azt czielekedgied illendő semermeteffeggel, el hiuen hogy az Angialokis ielen vadnak, es hagi az lstennek seme mindeneket lat.

LVII.

Est ne decorum eadem membra alienis manibus tan-

enda

genda porigere? Minime: nam quorum conspectum oculis subducere pudicum est, ea multo minus oportet alieno contactui praebere.

Illike azokat tagokat adni tapogatafra mas keziuel? Nem mert az kiknek latafat semtűlis el fogni tizta, azonokat fokkal inka b nem kell masnak tapogatafra adni.

LVIII.

Est ne ciuilitas remorari lotium? Vrinam secreto redere, verecundum est, remorari autem, valetudini perniciosum.

Tistessege vizeletedet meg kislelni? Vizeledet felre valo helyen ki adni tiztesseges, meg kislelni penig, az egessegnek veszedelmes-

LIX.

Est ne decorum compressis natibus retinere flatum ventris? Rusticitatis ac impudicitiae argumentum est, assessoribus oppedere, si id mala consuetudine facias, naturali nulla necessitate impulsus.

Illendőe őzue borituan alfeledet hasadnak selit (singasodat) meg tartani? Parasztagnak es tiztatalansagnak iele azokra fingani kik veled vlnek, hogy ha azt gonoz bokasbol czielekebed semmi termiset fűk-segeuel nem keferitetuen.

LX.

Quibus conuenit diductis genibus sedere aut stare di-

varicatis tibijs ac distortis? Thraſonibus, qui à confiden-
tia dicti arrogantes atq; ſtolidi,

Kikhez illik terdet ket fele vetuen űlni,
auagy allani ket fele vetet auagy ki tekert
ſarral? Az magok haniokhoz, kik az mere-
ſegtűl neueztetuen kerkekeniek es bo-
londok:

LXI.

*Quomodo igitur ſtandum aut ſedendum? Seden-
ti co-*

gant genua, ſtanti pedes, aut certe modice diducantur.
X Hogy hogy kell azert allani auagy űlni?
Az űlőnek terdei őzue mennienek, az allo-
nak labai, auagy bizoniara laſſan mennienek
ket fele.

LXII.

*Decet ne puerum hoc geſtu ſedere, vt alteram tibi-
am ſuſpendat? Non decet: quoniam anxiorum eſt, & quo-
rum capiti lapis (vt aiunt) Tantalı videatur impendere.*

Illike az giermekeknek ily moddal űlni
hogy eggik ſarat terdeuel figgezze fel?
Nem illik. Mert gond miat gőtrődőkhöz
illik es az kiknek feiekre latatik eſni az
Tantalus kőue az mint űoktak űolani.

LXIII.

*Decet ne puerum ſtare decuſſatim compoſitis tibijs? Mi-
nime, quoniam id ineptorum eſt, quibus Sicula (vt aiunt)
nuga, non boni mores ſunt cura.*

Illike az giermeket ſarait kereztűl teuen
allani:

allani? Nem. Mert az az alualokhoz illik,
kiknek az Siciubeli (az az alualo) hazugfa-
gokra (az mint foktak folani) nagob gon-
giok vagon, hog nem mint az io erkölcsre.

LXIIII.

*Quinam olim sedentes dextrum pedem lauos amori ini-
cere solebant? Prisci reges, quos temporum nostrorum con-
suetudo vetat imitari.*

Kicziodak regenten, vluen az iob labo-
kat az bal agiekokra foktak vetni? Az regi
kiralyok, az kiket az mi idonkbeli fokas
tilt kőuetni.

LXV.

*Quinam stante alterum pedem altero honoris gratia
premere. vniq; propemodum tibie ciconiarum ritu insistere
solent? quidam Itali, quos an puer ingenuus imitari debeat
ambigitur.*

Kicziodak aluan eggik labokat az masik-
kal tistefsegnek okaert meg niomni, es köz
zel eggik farokon foktak allani goliak
modgiaran? Nemely olaok, kiket az io er-
kölcziu giermeknek ha kelle kőuetni, ket-
seges.

LXVI.

*Quodnam in flectendis genibus decorum seruare decet?
Cum neminem inuenias, cui patriæ suæ consuetudo non vel
optima videatur. liberum erit hic vernaculis vii moribus
vel aliena obsecundare, maxime si varietas nihil cum bo-
nesto pugnet.*

B 5

Michoda

Miczioda illendőseget illik tarrani az terd haitasban? Miert hog' senkit nem talalhatz kinek az űhazaianak fokafa legiobnak ne lattafek, fábad leűen itten hazadbeli fokaffal elni, auagy idegennek engedni, fűkeppen hogy ha az kűlőmbőz es semmit az tizteűűeggel nem viaskodik.

LXVII.

Qualis debet eűűe incessus? Non fractus: quod mollium est; non praeceps, quod furiosorum: non vacillans, quod ebriorum: non subclaudicans, quod eorum est, qui magnum ornamentum putant in pileo gestare plumas.

Mineműnek kell lenni az iarasnak? Nem erőtlen (az az lassúnak) mely az giengekhez illik, nem habahurgia mely az bolondokhoz, nem tantorgo mely az reűegekhez, nem fantikalo, mely azokhoz illik kik nagy ckeűűegnek velik fűegben tallakat vifelni.

XLVIII.

Quibus convenit sedendo pedibus ludere, & manibus gesticulari? Illud stultorum est, hoc eorum quibus mens parum integra.

Kikhez illik űluen labaiual iaczani es kezeivel mutogatni? Az bolondokhoz, es azokhoz kiknek elmeiek keueűűe epp.

DE CVLTV.

I.

EST ne vestitus decori ratio diligentior habenda?
 Est, cum vestis quodammodo corporis sit corpus, unde habitum animi liceat conijcere.

AZ RVHAZATROL.

Az ruhazatnak illendűse gere (eke se gere)
 kelle forgalmatosb gondot tartani? Kell,
 holot az ruha neműnemű keppen az test-
 nek teste honnet az elmenek allasat babat
 meg itelni.

II.

Potest ne certus uestium modus ac habitus prescribi?
 Non potest, quoniam non omnium par est fortuna vel dignitas, nec apud omnes nationes eadem decora aut indecora, nec omnibus seculis eadem placent displicentue.

Iratathatiki az ruhazatnak bizonios mod-
 gia es allasa? Nem lehet. Mert nem minde-
 neknek ferenczeiek vagy meltosagok egi-
 enlő, sem minden nemzeteknel azonok il-
 lendők auagy illetlenek sem minden vő-
 ben azonok tetzenek, auagy nem tetzenek.

III.

Quid faciendum in tantis vestimentorum varietatibus?
 Quemad-

*Quemadmodum non minima prudentia pars fuerit, Poly-
pi mentem obtinere, hoc est, pro tempore, loco, ac consuetudi-
ne alios atq, alios mores assumere: ita civilitatis erit inser-
uire legi, & regioni maxime si honestas non fuerit relu-
tata.*

Mit kell czielekedni, az ruhazatoknak
enni külömségeben? Mikeppen nem kiczen
ésségnék reze az habarnicza halnak elme-
iet (bókafot) tartani, az az, az vőő fserint,
hely fserint es bókaf fserint, külömb külömb
erkölczet fel venni: azonkeppen az tiztes-
séghez illik bögálni az törüennek es tar-
tomannak, fűkeppen ha az tizteség nem
tuffakodik (nem all) ellenc.

IIII.

*Qualis cultus decet adolescentem? Neglectus, insit ta-
men cultui mundities, non muliebris, unde recte Ouidia-
na Phædra.*

Sint procul à nobis iuvenes ut fœmina compti.

Fine così modico, forma virilis amat,

Et alibi: Forma viros neglecta decet.

Minemű test ikesítése illeti az ifiat? El-
hagyiattatott (az az lassu) legien mindazaltal
az ikesítésben tiztassig nem azzonialathoz
illendő, honnet igazán mondotta az Phæ-
dra Ouidiusnal: Tauol legien mi tülünk
ifiak ikesítettuen legiunk, mint azzonial-
lit. Az ferfiui abrazat kiczin veggel (veke-
nior

nion) feret ekefettetni. Es egiebutis (igy sol) Az firfiakat el hagiattatot (az az lassu) sepsseg illeti.

V.

Quid Socrates, conspecto adolescentulo, qui cultu delicato & parum virili incedebat, dixit? Non te pudet, qui peius tibi velis, quam ipsa natura voluit? Siquidem te illa virum fecit, tu te ipsum refingis in foeminam.

Mit mondota Socrates az ifiaczkat meg latuan az ki gienge oltozettel, es ki keuesse illendõ firfiuhoz iar vala? Nem begienlede vgy mond az ki magadnak gonozbat akarz, hogy nem mint az termiset akart? Mert az (termiset) teged firfiuua tot, te magadat azzoniallatta formalod,

VI.

Cui nam decorum est prolixas vestium caudas trahere? Nemini homini, cum id in feminis videatur, in uiris improbetur.

Kihez illendõ az ruhanak hozzu farkat (alliat) vonni? Senkihoz nem emberhez, holot az, az azzoniallatokban neuetteflek az firfiakban nem iaualtassek.

VII.

Cur multicia cum viris tum foeminis probro dantur? Quoniam olim infames pellucente atq; mollicina veste non decebat vii. Vnde Iuuenalis ait: Talem non sumet damnata togam. Ergo cum principiu sit vestium vsus, bonestare

stare corpus ac tegere partes eas, quæ impudice ostenduntur oculis hominum, valde decuerit honestioribus vti vestimentis, iniuria nulla corpus adfecturis.

Miert adattatik fidal mul mind firfiaknak smind azzoniallatoknak az kötöfés ruha? Mert regenten az gialazatosoknak (tíztessege vezetteknek) által lathato (vekonny) es lagy ruhaual nem illik vala elni. Honnet mondotta az luuenalis: Illien ruhat ne vegien fel az perben ielert (megsententiaztatot) azzonialat. Annakokaert holot az ruhanak fű hasna legien, az testet tiztelni, es elfedezni azokat az reseket, meliek semtelenül mutogattatnak embereknek semeknek, igen ilet tizteffegesb ruhazatokkal elni kik az testet semmi bozzuslagal (gialazattal) nem illetik,

VII.

Quibusnam conveniunt vestes breviores, quam ut inclinantibus nates tegant? Non bene moratis & ingenuis pueris, sed Cinadis, Simiis, aut Cercopythecis.

Kikhez illenek az kurtab ruhak, hog nem mint alfeleket be fedezzek mikor le hajolnak? Nem az io erkölcsös es elmeiű giermekikhoz ha nem az ektelen életűekhoz (tízatalanokhoz) maiomokhoz, es affele maiomokhoz kiknek farkok vagyon.

IX.

Decet ne pueros rei: Etis circa humeros tunicis, ac manibus in terram propendentibus ac demissis incedere veniendo? Minime. Idem discriminum Natarum est, non honestorum puerorum, quos decet manicas ac togas decenter induere: non quasi veterem acturos, tragadiam, longa armata trahere.

Illetie az giermekiket ruhaiokat vallok örül hatra vetuen, es v̄yok az földre alaguen, es ala bocziatatuan bellet pallal iartak. Nem. Mert ez az luhnia ruha festekhoz illik nem tizteffeges giermekikhez, kiket illet v̄yait es ruhait illendökeppen felöltözni nem hozzu farkat (ruha alliat) vonni mint azok kik regi iatekokat fereztenek.

X.

Quibusnam dissecare vestes, aut picturatis vii conuenit? Illud amenibus, hoc simijs ac morionibus.

Kikhez illik ruhaiokat meg metelni, auagaimmel varrot ruhakkal elni? Amaz az este-
enekhez, ez az maiomokhoz es bolon-
Hokhoz.

XI.

Est ne ciuitatis, si quam vestem à parentibus elegantiore accepis, passim ostentare, et reflexis oculis admittendum te contemplari? Minime. Alterum enim lenu-
arum vanissimarum est, et eorum qui suam alijs miseria-
iam exprobant: alterum cornutorum Beanorum atq; pa-

uonum stolidorum Ergo quo maior fortuna tua fuerit eo modestia sit excellentior & amabilior.

Tizteffegese hogy ha valami ruhat vesbez sebbet fileidtul sellet mutogatni es semelidet hatra vetuen magat cziudalkozuan nezni? Nem. Mert eggik az alaualo keritokhoz illik, es azokhoz az kik az v niaualia iokat egiebeknek fidalmazsak. Az masik az faruas porokhoz, es balgatok pauakhoz. Annakokaert menniuel nagyob az te berenczied anniuall fellieb valo ez berelmentesb legien az alazatosfag.

DE MORIBVS IN Templo.

I.

Quidnam in Templo cum sacra peraguntur facere puerum decet? Totum corporis habitum ad religionem componet, ad altare faciem, animi neruos ad Christum diriget. Cum recitatur Euangelium, assurgens & si poterit auscultabit religiose, idq; nudato capite: Ad nomen Saluatoris nostri genua flectet, ad concionatorem oculi spectabunt attentae aures erunt hic inhiabit animus cum omni reuerentia.

AZ TEMPLVMBAN

valo erkölczrul.

Mit illik czielekedni az giermeknek az templomban mikoron bent dolgok czielekedtetnek? Az testnek egez allasat bentsegeffen sabia, orczaiat az Oltarra elmeienek penig ereiet az Christushoz igazgassa. Mikor oluastatik az Euangelium, fel kellien es hogy ha lehet bentsegeffen feigielmezzen rea, azt penig (czelekedgie) meztelen füvel. Az mi iduözitonknek neuere terdet haiczon, az Prædicatorra nezenek semei, fülei figielmeteffek legienek, ide ohiczion elmie minden beczületeffeggel.

II.

Est ne decorum nugas obgannire, obambulare, huc illuc oculos circumferre vagos, exercere petulantiam? Minimè. genium: Illud enim infidelibus, hoc factioni Peripatetica, tertium amentibus, quartum nebulonibus convenit. Vnde existimandum nos frustra templum adüsse, nisi inde meliores ac puriores discefferimus.

Illendöe hazugsagokat beszálleni, idestoua iarni, szellem forgo szemeit idestoua viselni, fátalan szagot giakorlani? Semmi nemzetek között nem. Mert az, hitetlenekhez, ez, az Peripateticusok (széles Philosophusok, bölcsiek) követségéhez, harmadik az bölcsdohoz

dokhoz illik. Honnet kel itelnünk, hogy
mi az Templumban hejaban mentünk hogy
ha onnet iobbak es tiztabbak el nem megy-
ünk.

III.

Decet ne in procumbendo, terram altero genu congingere erecto altero cui laevis innitatur cubitus? Non, id enim Iudaeorum est, qui subsannatores illuserunt Christo. Corpore igitur ad venerationem composito, genu demittendum est virumq.

Illike az le terdeplesben az földet eggik
terdeddel meg erni az masik eggienellen
aluan, kire az bal kőnioked tamazkodgiek?
Nem. Mert ez az Sidokhoz illik, kik cziu-
folok az Chriftust meg cziufoltak, Anna-
kokaert testedet becziületefsegre rendel-
uen mind az ket terded le kell bocziatani.

DE CONVIVIO.

I.

*Q*uid ornat convivium? Modestia, hilaritas, verecundia, ac taciturnitas.

AZ LAKADALOMROL

Miczioda ekeseti az lakodalmat? Az czi-
endesseg, vidam sag semermetesseg es halga-
tas.

Quomodo puer mensam adornabit? Mappam nitentior
rem insternet, circulum ponet in medium, quadras inuiciens
ad quarum sinistram partem repurgatos panes, quatuor ad
mensa angulos relictis. Salinum apponet elegans, coclea-
ria & pocula bene mundata: in horum appositione patriam
immutabitur. Sellas ex ordine collocabit, iniecit singulis pul-
uinaribus. Gutturium eluet, aquam manibus lauandis
afferet.

Hogy hog kebiczie el az giermek az az-
talt? Tizta abrozt tericzien rea, az tal ala
valo kerek berbamot közepre tegie, taniro-
kat vessen rea kiknek bal refire tiztitot
(hamzot) keniereket, negie thagyuan az az-
tal fegeletire. Szep (tizta) so tartot tegi-
en rea, iol meg tiztitot kalanokat es poha-
rokat. Ezeknek elő rakasaban hazaiat köves-
se. Szekeket rendel rakion, egy egy parnat
beleiek teuen. Az mosdo edent meg mossa,
kez mosasra viset hozzon:

III.

Quonam gestu stabit mensam consecraturus? Vultum
ac manus ad religionem componet, conuiuij primarium spe-
ctabit, ad nomen lesu vtrumq; genu flectet. Orationem
proferet articulatim, non verba precipitabit.

Minemű maga tartassal allyon az ki az az-
talt meg akaria aldan? Ortzaiat es kezit
böcziületeffen sabia, az ki fű az lakodalom.

ban, az Iesus neuire mind ket terdet meg
haiczia Az kőni őrgest halkan mondgia, ne
hamar tegie az fokat.

1111.

Quorum admonendus est mensæ administrator? Ut erectis ac iunctis pedibus stet, respiciens ne quid desit: Amandatus aliquod reditum maturet. Cum infundendum, porrigendum, apponendum quid fuerit, id civiliter faciat. neminem perfundat: pocula porrecturus, non in manus prabeat, sed in mensam ponat. Conuiuorum sermones non inturbet. Interrogatus breuiter respondeat. Ad varietatem ferculorum quadras mutet. si varia, eadem non commisceat. Sub cœnam, pro emungendis lucernis euigilet. Emuncturus è mensa tollat, non exstinguat candelam, quam ad illuminandum portans præcedat, Quod emunctum arena immergat, aut solē proterat. Quod de mensa remotum, non abliguriat.

Mikrol kell meg intetni az ki az aztalnal
folgal? Hogy egyenies es őzue tótt labak-
kal allion, nezuen hogy valami heia (az az-
talnak) ne legyen. Ha valahoua küdette-
rik, siessen haza menni. Mikor pohart meg
kel tóltetni, adni, auagy aztalra valamit ten-
ni, azt tizteffegessen czielekedgie, senkit
niakon ne őnczion, az pohart nyutuan ne
adgya kezben hanem az aztalra tegie. Az
vendegeknek befedeket ne haboricza meg

Miko

Mikor kerdik rőuiddeden felellien. Az et-
 keknek külőmbsegek berint tanirokat val-
 toztasson. Ha külőmb külőmb fele etkek
 vadnak ne egieliczie őzue. Vaczora alat az
 giertia hamu vetelire viggiazon. Ha ha-
 muat el akaria venni, az aztalrol el vegie,
 ne olczia el az gertiat, kit vilagositasra
 hordozuan (az az főuetnekül) elől menni-
 en: Az mit el vesen benne az főueniben
 (porban) takaria auagy czipellefiuel ni-
 omia el. Az mi az aztalrol el vitetet ne ti-
 kozollia el.

V.

*Quomodo remouenda est mensa? Eodem fere quo appa-
 ratur. Orbis colliguntur primum, post hac salsamenta &
 sal. Inde caseus, vel quicquid aliud est pemmatum. Ad
 ultimum una cum pane remoueaturs & mappa.*

Hogy hogy kell az aztalt fel fedni? Azon
 modon, melliel kifittetik. Először az tani-
 rok fedessenek fel, ennekutanna, az sos e-
 tel, es so. Az után az fait es valami egyeb
 fűtet beles vagyon. Vegtere az kenierrel
 ggiut az abrozis vetettefsik el:

V I.

*Quid faciet ad conuiuium vocatus? Non sit tardus,
 d hora praescripta veniat. Non adducat canem vel um-
 bram. Quicquid in animo agri est, abijciat. Ad hono-*

rationem locum sedere iussus, primum excuset: si instabitur, auctoritate prædito obtemperans sedeat, sed lotis manibus, unguibus præfectis. Cultrum habeat acutum, non qui magis premat, quam scindat. Non gesticuletur manibus, aut pedibus ludat. Non mensam aut quadram fodiat. Quod in terram lapsum, ori non admoueat. Buccellas non nimis amplas aut densas sumat. Salino digitos non indat, quantum satis est cuthello sumat: si longius est, porrecta quadra perat. In poculo non appareat supernatans pinguedo aut sagimen.

Mit czielekegiek az ki lakadalomba hi-
uattatik? Ne legien kesedelmes de az sabot
orara el mennien. Ne vigien vele ebet auag
arniekot (mas vendeget) Valami banat el-
meieben vagon el vesse. Ha az fub helire
parancziolliak hogy vllion, elöser mencze
magat: ha kiseritik, az meltosagbeli em-
bernek engeduen le vllion, de kezeit meg
mosuan, es kormeit el meteluen. Eles kefe
legien, ne a ki inkab torcellie, hanem melle.
Ne mutogasson kezeiuel, auagy labaiual ne
iaczek. Ne vaia az aztalt auagy tanert. Az
mi az földre eset ne vigie faiahoz, ne igen
seles auagy temerdek falatot vegien. Az so
tartoban vyait ne niüycza, az meni eleg kes-
fel vegeen, ha touab vagon, tanirat niutuan
kerien. Az poharban ne lassék fen vzo (fen
labbo) köuerseg auagy sir.

VII.

Quenam in conuiujs vehementer inciuilia reputantur?
 Abs te semesa alteri porrigere, panem decorticare vel exca-
 uare, caseum ita scindere vt falsis aut serpens figuram repræ-
 sentet, ore pleno vel bibere vel loqui, cibum mansum è fan-
 cibus eximere & in quadram reponere, cogitabundum ac-
 cumbere, stupere quasi totus animus sit in patinis, oculis
 circumactis obseruare quid quisq; comedat, in quenquam
 conuiuarum oculos diutius intentos habere, transuersum
 hircus intueri, qui in eodem accumbant latere, reuorto in
 tergum capite contemplari quid rerum geratur in altera
 mensa, effutire quod effuset hilaritatem, abseniūm fa-
 mam ledere, si um cuiq; dolorem refricare, quod appositum
 est vituperare, dicta vel facta foras eliminare.

Micziodak tartatnak az lakodalmokban
 felette tizteflegteleneknek? Az mit felig
 meg ottel masnakadni, az kenieret hamoz-
 ni, auagy vaini, az faitot vgy begni hogy ka-
 sa auagy füreß-format mutasson, teli báial
 vagy innia vagy fölni, az meg ragot etelt
 torkodbol (az badbol) ki venni es az tanier-
 ra tenni, gondolkoduan vlni, el almelkod-
 ni mintha egez elmid az talban volna, se-
 meidet ideftoua forgatuan ezedben venni
 ki mit esik, az vendigek közzül valamellik-
 re semeidet sokaig figgeztuen tartani az
 mas renden valot, fel semre nezni, az kik
 vgyan azon oldalon vlnek feiedet hatra

tekerituen nizni, mi dolog czielekedtessek
az masik aztalon, ki fecziegni az mi az vi-
damfagot banattal fogia be, az tauoli leuök
nek hireket neueket meg bantani, kinek
kinek az v banattiat meg vytani, az mi elő
tetetet fidalmazni, mondasokat auagy czie-
leködeteket ki hirdetni.

VIII.

*Quanam inter edendum habentur inurbana? Tantum
simul in os ingerere, ut vniq; cen folles tumeant bucca.
Buccellas nimis densas et amplas sumere. Piper edens di-
gitos pralingere. Thoracem commaculare. Mandendo labi-
orum diductu finitum, more porcorum, adere. Ore pleno vel
bibere vel loqui. Ossia culiris purganda dentibus arrodere.
Eadem, aut si quid simile reliquum, sub mensam abijcere.
Panem pectore praeindere. Cibum aut ossa semel seposita
repetere. Panem prorsum iterum in ius immergere.*

Az etel közben micziodak tartatnak tiz-
reflegteleneknek? Szadban egérsmind
annit dugni (tölteni) hogy minden felöl,
pofaid dagadua legienek mint az füuök. Fe-
letteb nagy es feles falatokat venni, bor-
soft euen vyaidat nialni, melliedet meg ru-
titani, euen aiakidnak, el vonasauál sugast
tenni dizno modra. Teli száial vagy innia
vagy bolni. Az cziontokat, mellieket kessel
kel meg tiztitani, fogaiddal ragni. Azono-
kat auag ha mi hasonlo megmarad azzal ala-
vetni.

vetni. Az kenieret mellieden meczeni: Az eczer felre tetetet etket auag cziontokat vifa kerni. Az elõt meg ragot kenieret vifontag az leben martani.

I X.

Accumbentis vbi manus erunt? Vtraq, supra mensam, non coniunctim, non in quadra, nec in gremio.

Az ki le vli hol legienek kezei? Mind ketõt az aztal felet, nem õzue koczoluan, nem az taniron, sem az kebeledben.

X.

Decet ne vtroq, vel altero cubito inniti mensa? Minime: Id enim senibus & aegrotis condonatur. Delicatis item quibusdam aulicis, qui se decere putant, quicquid agunt.

Illike mindenik auagy eggik kõniõkõddel, az az talra tamazkodni? Nem, mert az, az veneknek es az betegeknek engettetik. Ismeret valami kedue tõlt vduarbelieknek, az kik velik hogy vket illetik valamit czelekeznek.

X I.

Decet ne inter conuiuandum relaxare vincula? Nullo modo. Voracitatis enim odiosa signum est, in eos competens qui sunt pernicies & tempestas, baratrumq, macelli.

Illike az lakas kõzben õuedet meg boczia tani? (meg tagitani?) Semmikeppen nem. Mert az giulõlfeiges etelben telhetetlenfegnek iele, azokhoz illendõ, kik az piacznak vesedelme, zurzauara es pokla.

XII.

Quodnam decorum sedentis erit? Dexum ac retere caput, & a quo libramine corpus erectum habere, non in sella vacillare, non iam huic nunc alteri nati vicissim insidere non cubito proximè accumbentem, nec pedibus ex aduerso sedentem molestare.

Miczoda ekelege az vezteg vlónek? meg fűfult es meztelen feinek es egienes mer. tekkel sel allatot testinek lenni, nem az sekben ingadozni nem most eggik, most masik al felere egiseris masoris vlni, nem kőniőkeuelaz kimellette vl, sem labaiat az ki ellenben vl, meg bantani.

XIII.

Adharebit ne puer mensa vsq; ad conuiuij finem? Non manebit: sed sumpto quod satis est, sublata quadra sua, discedet flexo poplite salutans conuiuas, inter eos maxime honoratiorem

Az giermek meg maragione az aztalnal, mind az lakodalom vegieg? Ne maragion, de veuen (euen) az mi elig az v tanirat felueuen el mennien, terd haitua kőzentuen az vendegeket, azok kőzot penig az ki beczóletesb.

XIII.

Est ne panis vna vola pressus summis digitis refringendus, aut crustum vndiq; reuellendum? Minimè. Id enim est delicatiorū, Apertiorum. Quare cultello decenter secandus.

us, & ut sacra, panis religiose tractandus.

Az kenieret kelle vyaíd hegyuel tórdel.
ned eggik teniereddel meg niomuan, a-
uagi minden felől darabonkent faggatnod?
Nem: Mert csak kedue tilt Apitiufokhoz
illik (az az Apitiushoz illendő feiedelmek-
hez) Annakokaert keffel kell illendokep-
pen metelni, es az kenieret fentsegeffen kel-
forgatni mikeppen az fent dolgokat.

XV.

*Cur panem fortè delapsum in terram solemus exosculari?
Quoniam sacrum charitatis & concordia symbolum est,
quo veteres amicitiam veram conciliabant: Vnde illud Py-
thagoricum: Panem ne frangio.*

Miert hog az törtenet ferint földre le-
eset kenieret meg foktak cziokolni? Mert
az feretetnek es eggesegnek fent iele, mel-
lielaz regiek igaz baratsagot fereznek vala.
Honnet vagyon amaz Pythagoras mondasa:
az kenieret ne tórd.

XVI.

*Decet ne puerum à poculis conuiuium auspicari? Non
decet, Etenim ea res cum moribus non solum inhonesta sit,
sed etiam corporis valetudini officiat, relinquenda est po-
toribus, qui bibunt non quod sitiant, sed quod soleant.*

Illike az giermeknek az lakadalmat az
Poharrulel kezdeni? Nem illik. Mert ez
dolgot, holot nem cziak az io erkölcsnek
tíztelet

tizteletben, de meg az testnek egessegere
kis art, az reszegeseknek (bor isakoknak)
kel hadni, az kik isnak nem hogi somiuhoz-
nak, de hogy soktak.

XVII.

*Quomodo reficiendum puerile corpus? Citra plenam sa-
turitatem, & magis crebo quam copiose, non immodico cibo
diffarciendum.*

Hogy hogy kell az giermeki testet meg
vytani? (meg elegeteni?) Tellieseggel valo
elegites kiuul, es inkab giakran, hogy nem
buuen, nem felleteb valo etellel kel tol-
teni.

XVIII.

*Cur nimio cibo puerile corpus non est plus aquo disten-
dendum? Quoniam (vt Gellius ait) compertum est, pueros,
si plurimo cibo, nimioq; somno vtantur, hebetiores fieri, in-
deq; tarditatem elici.*

Miert nem kel az giermeki testet felet-
teb valo etellel igaznak felette hizlalni?
Mert (az mint az Gellius mongia) probalt
dolog hogy az gyermekik, hogy ha sok itel-
lel, es feletteb valo alommal elnek gorom-
bab elmeuel lesnek es inner kesedelmeffeg
(restseg) iu ki:

XIX.

*Quando & quoties in mensa bihet puer? Cum aliquan-
din pastus fuerit, de secundo missu maxime sicco, non statim
post sumptam ex iure offam, nec post lactis esum. Et sapienter*

quam

uam bis, aut ad summum ter in conuiuio bibere, puero nec
 eorum nec salubre. Et quartam crateram insania esse,
 ostendit Anacharsis. Cauendum autem in primis ne potu
 ingurgiteturs aut equorum sonitu bibat.

Mikor es menyőer igiek az giermek az az-
 talon? Mikor valamenire őt az masodőor
 Tel vit etekből ha ez igen faraz, nem min-
 ggiaralt egy falat vtan az lebol, sem tei etel
 vtan. Es giakortab hogy nem mint ketőer
 auagy leg fellieb haromőor az lakodalom-
 ban innia az giermeknek sem illendő sem
 egesseges. Es az negyedik pohart (selleget)
 bolondfagnak sellegenek mongia az A-
 nacharsis. El kel penig fűkeppen tauoztat-
 ni hogy ital miat meg ne zaballion, auagy
 lo mogiara ne igiek.

X X.

*Qua nam premia mero gaudentes sequuntur? Dentes
 rubiginosi, gena defluentes, oculorum lusciositas ac vlceras
 mentis stupor, manus tremula, furiales somni, noctes in-
 quietae: & breuiter, senium ante senectam.*

Miczoda iutalmok kőuetik kik az bornak
 őrőlnek? Rosdas fogak, kőnyuező (folio)
 sem heiak, semeknek őtetsége, (homalio-
 faga) es peczenessege (sebe) elminek tom-
 asaga, rezketeges kezek, rettegő almok,
 iughatatlan eczakak es rőuideden venseg
 őt (ődő előt) valo venseg.

Quo

XXI.

Qui nam potus puerili aetati maxime convenit? Qui feruidam aetatem non magis feruidam, ne iuxta proverbum oleum camino addatur, reddit, nec qui inebriat. Non male est igitur ceruisia tenuis. Item aqua, si regionis qualitas patiatur. Ad haec, vinum non ardens, sed aqua dilutum.

Miczoda ital illik leg inkab az giermeki idóhoz? Az mely az meleg (giermeki) vödöt nem inkab melegge tezi, hogy az pelda befed ferint olai az kemenczehez ne adassek (az az olai az tűz inkab ne geriedgien) sem az mely nem rebegit. Nem gonoz annakokaert az vekony (nem fűrű) fer. Ismet az viz hogy ha az tartomannak mi volta enged. Ezekkel eggiut az bor ki nem felett eb melegitő de vizzel meg egielittetet.

XXII.

Quid faciet de communi aut alieno poculo bibiturus? Cibus premandet, & haerentem in ore deglutiet primum, deinde labra mantili aut linteolo absterget.

Mit czielekedgiek az ki kőz auagy mas poharabol iszik? Az etelt előfer meg ragia, es az ki fiaiaba vagyon előfőr el niellie, annakutanna az ayakit kezkonóuel auagy ruhaczkaual meg törölle.

XXIII.

Quodnam inter bibendum habetur valde rusticum & i' liberale? Alios intortis oculis intueri & more ciconiaru reflecte

reflektēre cernicem, ne quid habeat in imo cyathis quod eorum est, quibus convenit proverbum: Tolle mascha-

Az ical kőzben miczioda tartatik felette parasztagnak es illetlennek? Egiebeket fel szemre nízni, es goliak mogiara niakat hatra haitani, hogy az pohar feneken valami ne maradgion, melliet azok czielekoznek kik. hoz ilik az pelda befid. Duskat (auagy versent) innia.

XXIIII.

Inuitatus ad bibendum quid faciet puer? Admotis cyatho labris paululum libabit & si non sitiat se bibere simulabit. At si quis rusticus viderit, se cum responsurum pollicebitur, cum adoleverit.

Ha innia hiuattatik az giermek mit czelekedgiek? Egy keueffe ayakat az poharhoz viven kostollia, es hogy ha nem somiuhozikis tetteffe hogy isik. Auagy hogy ha valaki parasztabbul kefericzie, igerie magat hogy akkor felel meg (akkor isik eggieft vele) mikoron fel nő.

XXV.

Sunt ne manus statim, ubi vix bene confederis in epulas iniicienda? Non sunt. Id enim luporum est, & eorum qui de chytropode cibum nondum sacrificatum rapiunt, more pecudum ad cibum capiendum irruentes.

Mingtaralt kezeidet az etekben kelle bo-
czatanad

ezatanod mihelt meg alig űltel iol leis? Nem kell. Mert ez az farkasokhoz illik es azokhoz kik az serpeniobol (az labas fazekból) meg az meg nem aldozot etket elragadgiak barmok mogiara az etelre rohanuan.

XXV I.

Quare cibum appositum primus statim attingere non debes? Nempe ut affectui temperare adsuefcas. Et ne feruidum inexploratum recipiens cogaris expuere, aut ridiculus gulam adurere, postremus igitur ac iussus admonebit manum patina.

Miert nem kell mingiart elsőnek (első) az fel vit etelhez niulnod? Tudni illik hog fokial indulatodat meg mertekelni. Es hog az meleg etket meg nem probalua be viuen ne keferiteffel ki pökni, auagy neuetsagre melto leuen, torkodat meg igetni. Vtolso annakokaert es paranczioltatuan nlücziad kezedet az talban.

XXV II.

Quid respondemat Socrates, rogatus cur de prime craterē non biberet? Non consuefcam inquit, affectibus obsequi, Digna certe Philosopho sententia.

Mit felel vala az Socrates kerdettetuen miert nem inniek az első poharbol? Nem fokom vgy mond indulatimnak engedni. Bizoniara Philosophushoz (bölcs ember-höz) melto értelmes mondas.

XXVIII.

Sunt ne digiti in insulenta mittendis? & toto qua placent disco eligenda? Non sunt: Illud enim agrestium est, hoc liguritorum. Ergo quod ante te iacet, sume vel culicello vel fuscinula.

Kelle vyaídat az levesbe bocziatani, es az egiz talban valogatni á mellicet beretnil? Nem kell. Mert az, az parasztokhoz illik es az nialankozokhoz. Anakokaert az mi elöted vagyon vedd ki, vagy keseczkeuel vagy három agu vilaczkaual.

XXIX.

Decet ne manum in omnes patinae plagas mittere, aut patinam, ut ad te veniant lautiora inuertere? Minime: id enim est intemperantium ac ventri non honestati inservientium.

Illike kezedet az talnak minden resere bocziatani, es az talat megfordítani, hogy az sepe te read fordullion? Nem mert ez az nertekletlenekhez illik es kik nem az tizeffegnek bolgalnak.

XXX.

Decet ne porrectum cibum assumere? Decet, sed digitis tribus, aut porrecta quadra. Attamen praemittenda prius est excusatiuncula: postmodum resecta portiuncula, reliquum offerendum ei qui porrexerat, aut proxime assidenti communicandum.

Illike az neked mutatot etket el venede

D

Illik

Illik de harom vyaiddal auagy tanirodat nítuan. Mind az által előzer mentened ke magadat, annakutanna valami ríbeczkeit el metuen az többet az eleiben kel tenned az ki attra volt, auagy az melletted vóluel kell kőzlened.

XXXI.

Quomodo recusandum id est, quod oblatum non conuenit stomacho tuo? Non dicendum cum Terentiano Clitiphone: Non possum pater, sed comiter agenda gratia. Quod si perstiterit inuitator, verecunde respondendum, aut non conuenire tibi, aut te nihil amplius requirere.

Hog hogy kell azt ellenzened (nem keduelned) az mi elődben tetettetet ha giomorodhoz nem illik? Nem kell az Terentianus Clitíphoual mondani: Nem lehet apam, de niaiaffan meg kell kőfenni. Hogyha megis azonban megien el az kenalo, fémertessen kell felelni, hogy auagy hozad nem illendő (nem bereted) auagy hogy imma semmit többet nem kiuanz.

XXXII.

Quomodo placenta vel artocrea, vel simile quiddam accipiendum est? Non digitis, sed quadra aut colearis, quod scilicet inuerso in quadram cibo, reddendum.

Hogy hogy kell az belest auagy lepent (huffal fült pagaczat) auagy effele hasontot el venni? Nem vyaiddal, de tanírral auagy
kalan.

Kalannal, melliet tudni illik meg kell adni
az etket az tanerra fordituan.

XXXIII.

*Quid faciendum si liquidius quiddam tibi gustandum
coleari porrigatur? Quod offertur sumendum est. & ca-
cleare, sed ad mantile prius extersum, reddendum.*

Mit kell czielekedni hogy ha valami le-
ues adassek teneked kit kalannal, kell meg
kostolnod? Az mit adnak, el kel vened es
az kalant vizza kell adnod de az kezkonő-
hoz előber meg töröltettet.

XXXIII.

*Decet ne vnctos digitos, vel ore pralingere, vel ad tuni-
cam extergere? Minimè, nam id mappæ potius aut man-
tili faciendum.*

Hlike az be kent vyaidat auagy fáiaddal
nialnod auagy cziuhadhoz kenned? Nem,
mert az abrošal inkab auagy kezkenővel
kell czielekődned.

XXXV.

*Est ne decorum integros bolos subito deglutire? Non est
nam hoc ipsum ciconijs ac Philoxenis conueniens puerilem
valetudinem offendit.*

Illendőe egez falatokat hertelenala ni-
elni? Nem, mert az, Goliakhoz es az Philo-
xeushoz hasonlo emberekhez illik (ki azt
kiuanta hogy ollyan hozzu niaka volna
mint az gollianak, hogy inkab etelben

es italban giõniõrkõdhetnek) esaz giermeki egeffeget meg bantia:

XXXVI.

Est ne civile, si quid à structore refectum fueris & priusquam ille offerat porrigere manum aut quadram? Minime: nam sic præripere, quod alteri paratum erat, videris.

Tízteffegese, hogy ha valami az oztogatotul (gazdaltokodotul) el mettetik es minék elõt adgia, kezedet auagy tanirodat niútani? Nem, mert így latatnal elõbel kapni (ragadni) az mi masnak kezittetet volt.

XXXVII.

Est ne à primis statim annis secandi ratio discenda? Maxime: sed non supersticiosa. Porro aliter armus, aliter coxa, cervix, cratis capus, perdix, anas inciditur. Iuuenalis ait: Nec minimo sane discrime refert. Quo gestu lepores, & quo gallina secetur.

Kelle mingiart elfõ eztendeitül fogua (kiczinsegedtül fogua) az oßtasnak mogiat tanulnod? Igenis, de nem babonas modor, Touabba maskeppen meteltetik az elei, maskeppen az farcziont, az niaka, az hata, az kappan, az fogoly, az recze. Az Iuuenalis mongia: Es bator nem kiczin külõmbseggel haznal mikeppen kel az niulak, es az tiukokat fel metelni (meg derabolni.)

Quomodo

XXXVIII.

Quomodo manducabit ouum puer? Panem prius frustulatum scinder, testam vno ictu aperiet, ne quid praterfluat cauebit, salem adhibebit, non potabit, nec olfactu tentabit: nec vnguibus, aut pollice, aut inserta lingua purgabit, sed cultello, testas non confractas in catinum reuocet.

Hog hog egie meg az tikmoniat az giermek? Előzőr kenieret darabonkent feldelien, az heiat egi vteff el meg niffa (meg tör-
ie) hogy valami el ne follion el tauoztassa, meg fossa, ne igia meg es faglassal ne proballia, ne tizticzia kőrmeiuel (ne vaya ki belőle) auagy hüuelkiuel auagy nieluet bele niutuan de kessel, az heiat el nem törtetec (eppen) az talban vessé.

XXXIX.

Quonam inter edendum projici debent seponenda? In quadra angulum, aut discum, qui reliquijs excipiendis apponitur, ne vel pavimentum, vel mensæ stragulam conspurcent.

Houa kell az etel közben veteni az mel-
lieket fel fele kell tenni? Az tanier begleti-
re, auagy arra az tanierra ki elődben tete-
tik, az maradékoknak ki vitelire hogy vag
pagimontomat vagy az aztal fönieget meg
ne vndokicziad.

XL.

Est ne canibus aliquid projiciendum? Vt canes inter

conuiuandum tractare, stoliditatis est argumentum: ita eos de alieno pascere similitatis, ac odij gliscentis irritamentum, ijs solum conueniens, qui de alieno sunt liberales, & ex alieno tergoze lata solent secare coria.

Kelle az ebeknek valamit hagítani? Mi-
keppen az lakasközből az ebeket etetni bo-
londfagnak iele, így vket mafeval etetni
alattumban való giölölsegnek, es az előb
előb teriedő giölölsegnek ingerlesse, eziak
azokhoz illendő az kik masból adakozok,
es az mas hataból feles fiat főkta meczeni.

XLI.

*Quomodo manducabit puer carnes? Minutim prius
dissecabit, mox addito pane aliquandiu mandet priusquam
in stomachum traiciet. Nam deuorare aut tiburecinario
fossorum ac latronum est, non puerorum honestiorum*

Hogy hogy egie meg az giermek hufo-
kat? Először apron metellie, annakutána ke-
nieret aduan hozza valami ideig ragia, mi-
nek előtte az giomraban bocziaffa. Mert
mingiart el nielni es moholkodni, az kapa-
fokhoz es latrokhoz illik, nem az tizteffe-
ges giermekikhoz.

XLII.

*Quibus conuenit quadram, aut patinam cui saccarum,
aut aliud suauē quiddam adhæsit, lingua lambere? Canibus
& felibus, non ijs qui se homines esse meminervnt.*

Kikhez illik az tanert auagy talat az kik-
hez nad.

hez nadmez auagy valami göniörufeges ragat, nielueuel nialni? Az ebekhez es maczkához. nem azokhoz. kik meg emlekőznek hogy űk embörök.

XLIII.

Est ne decorum in conuiujs circa intermissionem edere aut bibere? Non est: Cum id facere soleant, qui gestus moderari non possunt. Vnde etiam rusticis moribus imbuti, aut scabunt caput. ac scalpunt dentes, aut gesticulantur manibus, aut ludunt cultello, aut tussunt, aut screant, aut expuunt: ignorantes, quod fabularum vicissitudo interualis esum perpetuum dirimere, aliorumq; sermonum auscultatio hoc tādij fallere debeat.

Illendő az lakodalmokban elhagyas nélkülenni auagy innia? Nem, holot azt böktak czelekődni az kik magok vifelelet nem mertekelhetik meg. Honnet kik az Paraszt erkölczeben neueketek, auagy az feieket vakariak, auagy fogokat vaia, auagy kezekkel mutogatnak, auagy keffel iatzanak, auagy hurutnak auagy kakognak, auag pöknek, nem tuduan hogy az bebelgetesnek viszontagsaggal valóságauál közzel közzel az büntelen valo etelt meg kel fakasztani, es mas befidenek halgataissaual ez vnast meg kell czialni.

XLIIII.

Cur non est respondendum priusquam orationem finis

eritis qui compellat? Ne aliena, nihilq³ (vt aiunt) ad Bac-
chum respondens, fiat risui, detq³ locum veteri proverbio,
falce[m] petebam. Vnde Rex Salomon in Proverbijs inquit:
Qui prius respondet quam audiat, stultum se demonstrat,
& confusione dignum.

Miert nem kell felelni minek előtte be-
süidet el vigezi az, az ki meg süollit? Hogy az
kerdesüül idegen felelet es ki semmit az
borra nem felel (az mit süoktak mondani)
neuetseges ne legien, es az regi pelda be-
süednek helt ne adgion: kazat kirek vala.
Honnet az Salamon Kiraly az pelda besüi-
dekben igy süoll: Az ki előb felel hogy nem
mint meg hallia bolondnak mutattia magat
es meltonak pirongatafra.

DE CONGRESSIBVS.

I.

Quid faciet puer, si quis in via honore dignus occur-
rerit? De via decedet, reuerenter caput aperiet: po-
plices etiam, si nobilior homo, vel persona grauior obuiam
venerit, inflectet.

AZ EGY MASSAL VALO sembe letel felöl.

Mit czielekedgiek az giermek ha valaki
tiztessegre melto ember az vtban eleiben
talal

talal? Az vtrol el terien beczületeffen süc-
get le vesse terdeitis meg haicza hogy ha fű
ember auagy meltoſagos ſemely eleiben
talal

II.

*Honoribus digno veniente obuiam, debet ne puer sic co-
gitare: Quid mihi cum ignoto? Non debere: cum hic honos
non homini, sed Deo tribuatur, qui cano inſit aſſurgere,
ac preſbyteris duplicatum honorem exhibere.*

Mikor tizteſſegre melto ember eleiben
talal, kelle az giermeknek ig gondolkodni?
Mi kőzöm ennekem az ismeretlennel? Nem
kell, holot ez az tizteſſeg nem embernek ha
nem Iſtennek adattaſſek az ki parancziolta
hog az őſ előt fel kellienek es az eghazi ta-
nitoknak ket keppen valo tizteſſegget adni.

III.

*Deberemus ne Turcam, ſi (quod abſit) nobis imperet,
honorare? Deberemus. Nam quod Diuus Paulus ait: Nos
omnibus honorem praſtare debere, quibus honos debeat,
completur etiam Ethnicum magiſtratum. Et S. Petrus
dicit: Nos ſubditos eſſe debere, non ſolum bonis dominis,
verum etiam prauis.*

Meg kellene az Tőróket ha nekünk paran-
cziolna (melig tauoli legien) tiztelni? Meg
kellene: Mert az mit az ſent pal ſoll: Hogi
mi mindeneknek tizteſſegget kell tőnnünk
az kiknek tizteſſeggel tartoſunk, be foglal
lia meg az pogan ſeiedelmetis. Es az S. Peter

D 5

mond.

mondgia: Hogy minekünk alaiok kell vetetnünk, nem csak azio Vraknak de meg az gonozoknakis.

IIII.

Quibusnam à Deo secundus debetur honos? Parentibus ac praeceptoribus. Illis, quod nos generarint, nostra causa tot labores subierint, ac tadia deuorauerint: his, quod mentes nostras, meliorem hominis partem, multo sudore forment, & expoliant.

Iten vtan kiknek tartoznak masodzor tizteffegel? Szüleinknek es tanitonknak. Szüleinknek hogi minket fültenek mi eretünk enni munkat vittek fel, es vnaft nielték el: Ezeknek (tanitonknak) hogy az mi elminknek, az embernek iob rezet sok veretekkel tanittiak es ekesítek.

V.

Habetur ne civile, aequales inuicem honoribus se praenire? Habetur: cum Diuus Paulus Romanis scribens, doceat, ut honore alius alium precedat. Porro, si parem aut inferiorem honore praenerimus, non minores reddimur ipsis, sed ciuiliores.

Tizteffegesnek tartatike ha egymas között egienlők egymast tizteffegel vezik elől? Tartatik, mikoron az sent Pal Romabeliekhoz iruan taniczion, hogy eggik az masikat tizteffegel vegie elől. Touabba ha hozank egienlőt auagy alab valor tizteffegel

gel vezunk elöl nem kissebbe titertunk mi
ha tizteslegesbe.

V I.

*Quomodo loquetur cum maioribus puer? Vt cum aqua-
libus amanter ac comiter, ita cum maioribus reuerenter ac
paucis, titulum honoris subinde repetendo. Nec abibit nisi
precatus veniam, aut dimissus ab illis.*

Hogy hogy bõllyon nalanal órógbõkkel
az gíermek? Mikeppen az hozza egienlõk-
kel feretettel es niaiaflan: azonkeppen az
felliebvalokkal beczíuletten es keues befid
del, az tizteseknek titulusat, (mind kegiel-
med, Vrasagod, Nagysalgod, &c.) giakorta
emletuen. Es el ne mennien hanem boczia-
natot keruen, auag vtolõkel boczaitatua.

V II.

*Inter loquendum vbi manus, & vbi pileum habebit?
Pileum vtraq; manu iuncta suspensum, pollicibus eminen-
tibus teget pubis locum.*

Az bõlas közben hol kell az kezeinek es
füuegenek lenni? Az füuegit mindenik ke-
zit ózue teuen tarczia, az (vegen) felyul
haladot hűuelkiuel az femermetes testenek
heliet be fedezze.

V III.

*Decet ne librum aut galerum sub axilla tenere? Non de-
cet, ne forte (vt ait Horatius) sub ala fasciculum portes li-
brorum, vt rusticus agnum: Vt vinosa globos furtiua Pyr-
rhial na.*

Illike

Illike kõnyuet auag fűeget holnod alac tartani? Nem illik ne talam (az mint az Horatius föl) az holnod alac vg kordozzad az kõnyueknek cziomaiat mint az paraszt az barant, mikeppen az refeges Pyrrhia az lopot giapiunak gomboliagiat (czioportiat)

IX.

Inter loquendum oculi quo spectabunt? Intenti sint in eum cui loqueris, sed placidi ac simplices, nihil procax, nihil improbum præ se ferentes. Porro huc illuc oculos volute lenitatis est. In terram deijceres mala conscientia: transuersim tueri, auersantis.

Az föl as kõzben az fűmek houa nezenek? Arra figgeztue legienek az kinek föl as de cziendeflek es eggiũgiũnek, semmi faitalam, sagot es gonozlagot nem mutatuan. To uabba ideltoua fűmeidet forgatni alhatat. lantagnak iele. Az földre vetni (nezn) gonoz lelki esmeretnek iele, felre nezn mas vtalonak iele.

X.

Quali titulo puer alicui locuturus utetur? Honorifico. Quod si iuulus eum fugerit, Eruditi omnes, praeceptores sibi erunt obseruandi: omnes potentes & ignoti, domini: omnes aequales, fratres & amici.

Minemũ neuezettel illyen az giermek ha kinek föl ni akar? Tizteffegessel, hogy ha az neuezetet v nem tudgia, minden tudos embert

embert vgy kell bõcziulni, mint tanitoit,
minden hatalmasagokat es ismeretleneket
vg mint vrakat, minden egienlõket velünk
vgy mint attiamkfiait barátinkat.

XI.

Quanam inter loquendum indecora reputantur? Vultum in varios habitus, vt Proteus, transformare, corrugare nasum, contrahere frontem, attollere supercilia, distorquere labra, diducere os, aut premere, capite concussu iactare comam, sine causa iussire, caput scabere, aures scalpere, nasum emungere, demulcere faciem, suffricare occipitium, humeros diducere rotato capite negare, reducto accersere: et breuiter gestibus ac nutibus loqui.

Az szolas közben micziodak itiltetnek illetleneknek? Ortzadat fok allasban val-
taztatni mint egy Proteus, oradat meg sõ-
mõrgõztetni, homlokodot õzue vonni,
sõmõldõkedet fel emelni, aiakidat ides to-
ua vonni, haiadat el titani auagi be kûczõl-
ni, feiedet razuan haiadat hañni, oknelkûl
horutni, feiedet vakarni, fûleidet vaini,
orodat funi, otczadat tõrolni, niakadat va-
karni, valaidat ki terieztetni, feiedet razuan
(valamit) tagadni, feiedet hatra haituan
hini es rõuידeden magunk viseliseuel, es
intisûnkel szolni

XII.

Inter loquendum quam vehementer sunt illiberales?

Iactare

*Iactare brachia, gesticulari digitis, pedibus vacillare, toto corpore loqui, corpus incurvare, interpellare loquentem, an-
tequam fabulam absoluerit.*

Az űolas kőzben melliek főlleteb tizte-
letlenek? Karodat hanni, vyaiddal muto-
gatni, labaidal ingani, egez testeddel zol-
ni testedet meg horgositani, az ki veled űol
űauad altal őlteni minek elot bezidet el ve-
gezte.

XIII.

*Qualis debet esse vox? Mollis & sedata non clamosa
nec tam pressa, ut ad aures eius cui loqueris non perveniat.*

Minemőnek kel az bėsidnek lenni? Gien-
genek es halknak nem kialtonak, es nem oli
lassunak hogy annak fűleihez ne erien az
kinek űolaz.

XIIII.

*Qualis debet esse sermo? Non princeps mentem præcur-
rens: sed lentus, explanatus ac distinctus, qui hæsitantiam
innatam, ac battarismum solet emendare.*

Miuemőnek kel lenni az űonak? Nem ha-
bahurdga, ki elmedet elől vegie, hanem lassu
vilagos es meg valasztatot (halk) az ki az ve-
lűnk fűletetet akadozast es kettőzeft meg
űokta iobbitani.

XV.

*Quomodo puer (si necesse fuerit) rem pudendam, aut
qua nauscam mouere possit, nominabit? Illic verecunda cir-
cutione vietur, hic honorem auribus præfabitur.*

Hogy hogy kel az giermeknek az űemer-
mes dolgot (ha fűkseg lesen) auagy mely
cziomort

cziomort indithatna meg nevezni? Ot vermetes kerengő befűddet ilyen itt az fűleknek tizteffeget mongion (Kegielmek semilienek tizteffek adaffek, &c.)

XVI.

Quod tacitum velis cui credendum erit? Nemini. Ridiculum enim est ab alio silentij fidem expectare, quam ipse tibi non praestet.

Az mit akarz el halgatnikire kell biznod? Senkire. Mert neuetleges mastul halgatafra valo hűseget varnob az kit te temagadnak meg nem czielekőfő!

XVII.

Cur praestiterit malorum consortia vitare? Quoniam (ut dicitur) corrumpunt bonos mores colloquia prava, Et modicum fermentum totam massam corrumpit.

Atq; dat in plures, vnius contagio labem.

Sicut grex totus in agris.

Vnius scabie cadit, & porigine porci,

Vnaq; conspecta linorem ducit ab vna.

Miert hasnos az gonofoknak tarsasagokat el tauoztatni? Mert (az mint főkta mondan) az io erkölcszeket meg veztegetik az onoz beűelgeteffek. Es az kiczin kouaz az gez testat meg veztegeti (meg fauanittia.) Es egynek metelie az niaualyat többekre adgya,

Mikeppen az egiz niai az mezőkben.

Egynek

Egynek rühessege miat el effek, es az di-
nok egynek rühessege miat
Es az bölő meg zöldöl, (meg vilagosodik)
az meg latatot (ellenben valo) bölőtul:

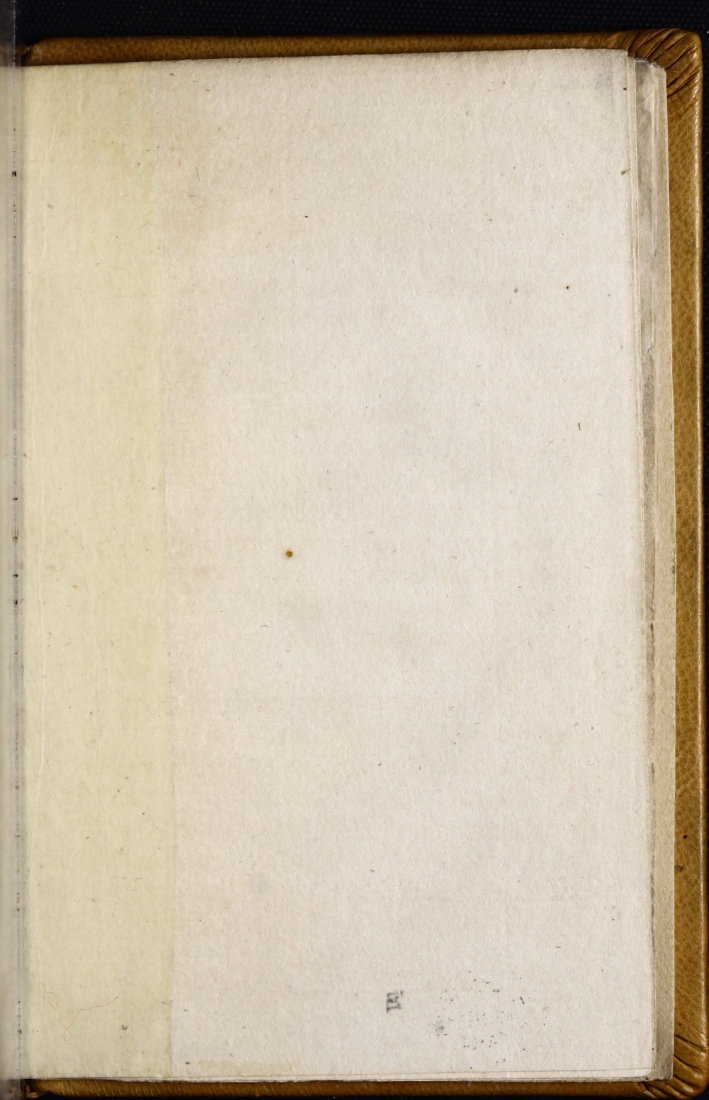
XVIII.

Qua res potissimum benevolentiam conciliare, & amicitiam conservare solet? Virtutis studia: Idem velle ac nolle. Mutua benevolentia. Facile omnes perferre ac pati. Non amantem sui esse. Nemini se praeferre. Fidei tesseram non confringere. Sedula beneficiorum recordatio. Spontanea obsequia.

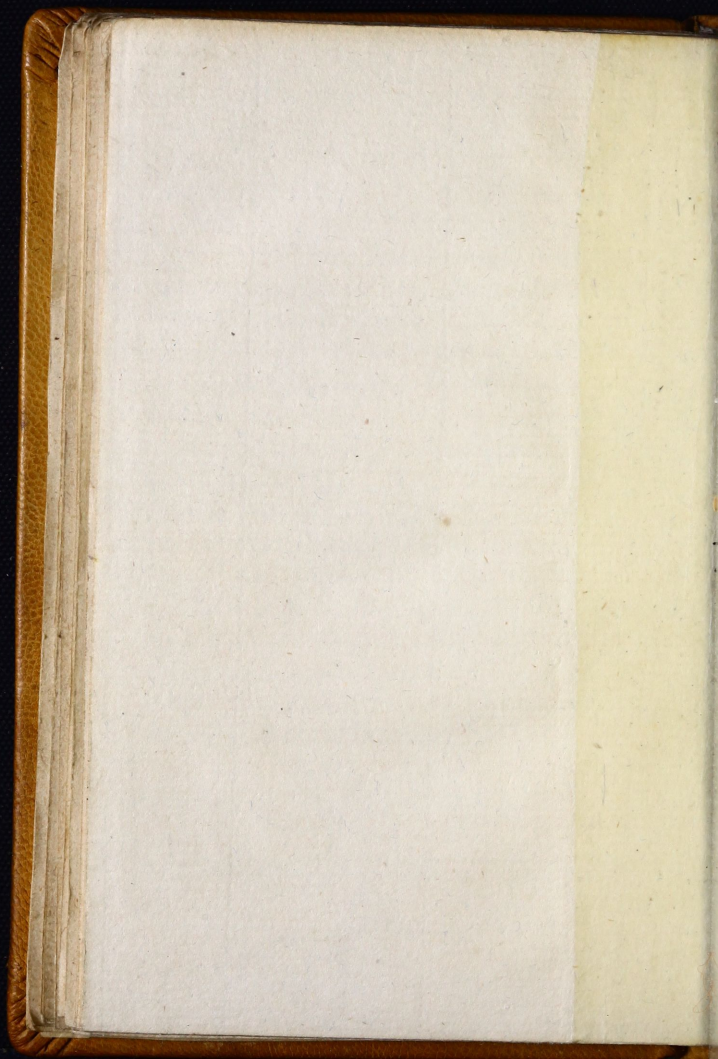
Miczioda dolog bokot leg fű keppen io
akaratot ferezni es az baratsagot meg tar-
tani? Az io czielekődetre valo igiekőzetek:
azont akarni auagy nem akarni, egy mas-
közöt valo io akarat, mindeneket kőnieñ
el viselni, es fenuedni, nem maga feretői-
nek lenni, senkinek magat elöl nem vetni,
az hűsegnek kőteset el nem rontani, az io
titeminieknnek giakorta valo emlekőzet is,
babad akarat ferint valo engedelmessegek.

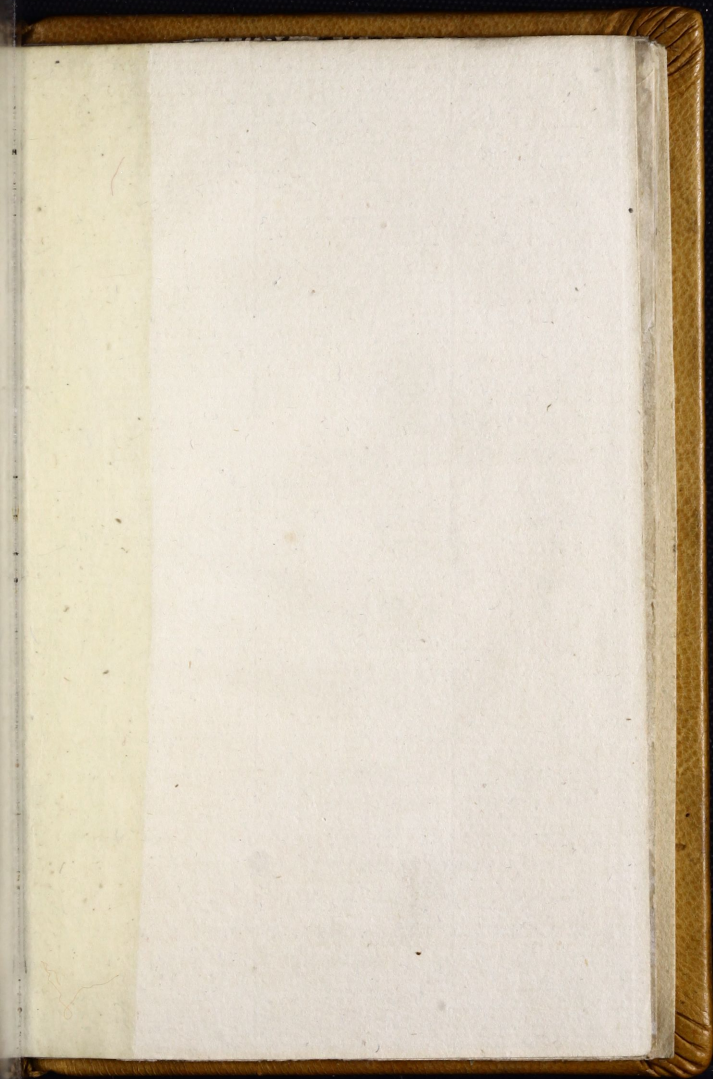
DE MORIBVS FI
Pedagogio et interpretlegendum
servandis.

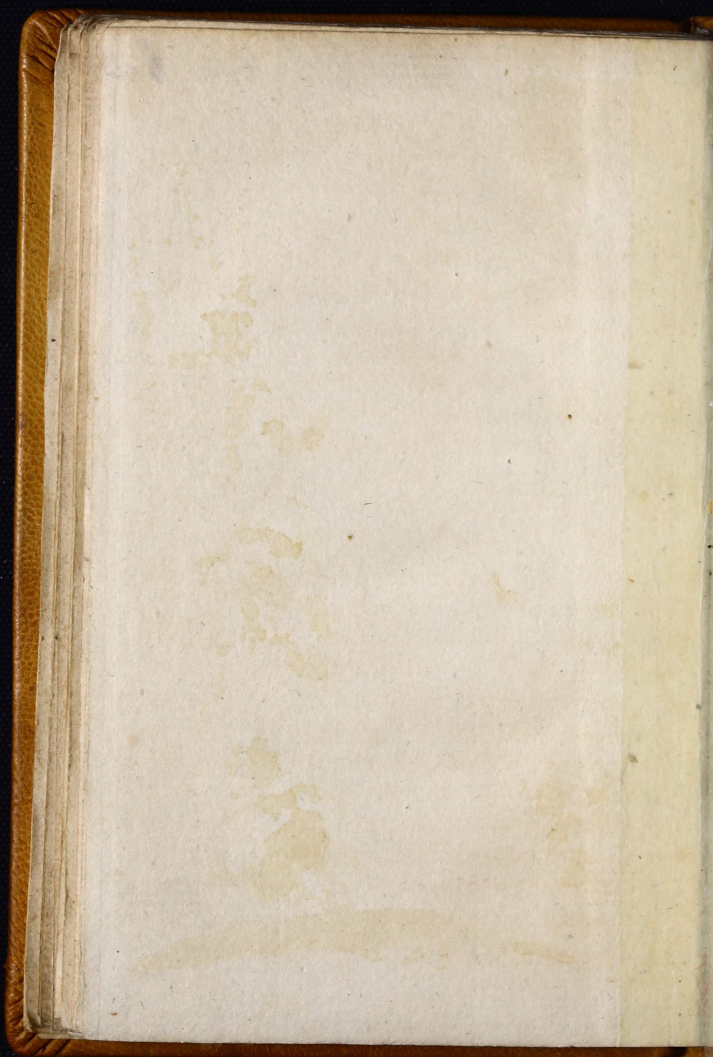

Quenam est pulcherrima victoria? Seipsum vincere. Unde longe melius contentioni cedere, quam palmam reportare.

Melék leg feeb giózedelem? Magat meg giózni. Honnet sokkal job engedni az viskódasnak hogy nem mint giózedelmet venni.

VII.

Vbi puerorum indoles maxime relucere solet? In lusu. Nam cui ad dolos, mendacium, rixam, iram, violentiam, arrogantiam propensus, ingenium est, huic natura vitium emicat.

Hol tetzik leg inkább meg az gyermeknek erkölcsök? Az iatekban. Mert az ki nek az czialardságra az hazugságra az viskódásra, az haragra, az erőszag titelre az szerkeszetre hailandob elmeie vagyon, ennek természetnek vetke ki tetzik.

VIII.

Quanam in lusu puerum decent ingenium? Cum nemine contentionem suscipere, victoria (si res venire videatur ad iurgia) cedere potius, quam palmam obtinere: aut viros prouocare, arbitris non reclamare: Non tumuli, non vociferari non alicui rei damnum inferre: Illigitur Dni Pauli, tu lusus, aut aliud acturus mea tenebis: Omnis amarulentia, & tumor, & ira & seratio, & maledicentia tollatur à vobis cum omni

Melliek illetik az iatekban az tizteffegés giermeket? Senkiuel vizzar fel nem venni a giőzedelemnek (ha az dolog feddőségre lattatnak menni) inkab engedni hogy nem mint giőzedelmet venni, auagy itelőköt hini az itilők ellen nem kiáltani: Nem niug haratlankodni, nem kiáltani, nem valami dolognak kart tenni. Annakokaert amaz Szent Pal mondasat te ki iatzani auagy egiebet akarz czielekedni elmedben tarciad. Minden kefergetes es fel fűalkodas es harag es kialtas, es bitkozodas elviteflek te tőletek, mindē gonofaggal eggiut.

IX.

Quomodo lusus fiet alacrior? Si cum imperitiorebus certamen est, possisq; semper vincere, nonnunquam te vinci patiaris: si cum inferioribus, tibi te superiorem esse nescias.

Hogy hogy leßen az iatek vigab? Hogy ha tudatlanbakkal vetelkedel es mindenkor gőzedelmes lehetnel, neha neha enged magad meg gőzettetni: ha alab valokkal ot magadat ne tudgiad fellieb valonak.

X.

Quinam ludī Musis sunt magis accomodi? Delectamenta Musices, in cantionibus, & instrumentis Musicalibus ingenium exercere.

Miczioda iatokok inkab alkolmatosb az Deakokhoz? Az eneklesnek (Musik
na

MORVM PVERILIVM.

nak) giõnõrkettetõ tudomania. Enekle-
sekben es Musica ferbamokban elmedet
giakorlani.

X I.

Debent ne ludentes pueri, nummos, graphia, libellos, aut ligulas deponere? Minime. Quoniam ista res ad futurum aperit fenestram, & ad maleficia sollicitare solet animos pueriles.

Kelle az iaczo giermekiknek, penzt, iro
ferbamokat (pennaiokat) kõniueczkeieket
auagy faru kõtõiõket (balagban) fel tenni?
Nem. Mert ez az lopasra ablakat nit es az
gonoffagra bokta forgalmaztatni az gier-
meki elmeket.

X II.

Est ne pium, parentibus aliquid surripere, & dicere non esse peccatum? Impiissimum est. Vnde Salomon ait: Qui depradatur parentes, & negat id esse peccatum, is scilicet est homicida.

Isten felõ dologe fõleinktõl valamit el
lopni es mondani hogy nem bõn? Istente-
len dolog: Honnet az Salamon mongia: Az
ki fõleit meg predallia es tagadgia hogy az
hõn az tarfa az ember õldõklõnek.

X III.

Pro qua re pueri ludendo certabunt? Qui victus fuerit, pro pacti conditione faciet imperata victoris: aut conclavis verret pavimentum, aut manibus abluendis aquam afferet, aut

DE CIVILITATE

et, aut aliquot recitabit carmina, aut ex pacto quod iustum fuerit, lappa coronatus inambulabit, Aut simile quippiam subibit.

Miczioda dologert vetelkődnek az giermekik iaczassal? Az ki meg gözetettik az fogadafnak mi volta (alapattia) ferint czielekedgie az giőzedelmefnek paranczolatit, auagy az kamoranak seperie pagimontomat, auagy kez mofasra vizet hozzon, auagy egy nihany verseket mongion, auagy az fogadas ferint mely tetetterik lapuual meg Coronasztatuan iar (setal) auagy valami hasonlot visen fel.

DE CVBICVLO.

I.

V *Esperi cubiculum ingressus quid puer ager? Ad preces sacras se componet. Nec prius in dulcem declinabit lumina somnum, omnia quam longa reputerit acta diei.*

AZ KOMORARVL.

Estue komoraiaban menuen az giermek mit czielekedgiek? Az bent Kőnőrgesi sabia magat. Es előfer ne haiczia semc idesalomra minek előtte az hozzu nap
mi

minden czielek ödetit elő nem famlallia.

I I.

Quorum in cubiculo puer meminisse vel in primis debet? Taciturnitatis, honestatis, ac verecundia: horum siue cum exeat se, siue cum surgat nunquam debet obliuisci. Quod si fiet, nihil inciuiliter, nihil impudice faciet: nihil aliorum oculis, denudabit, quod mos & natura tectum esse voluit.

Mikről kel az gyermeknek leg fű keppen emléközni az Kamoraban? Az vezteg halgatafrol az tiztesegrűl es femermetesegrűl. Ezekrűl akar le vetkezzek akar fel kellien soha nem kell el feletkezni. Mely hogy ha leßen semmit tiztesegtelenul es tiztatalanul nem czielekezzik, semmit mas femek elöt nem mutat az mit az bokas ez az termiset, el akart fedezni.

I I I.

In lecto quod decorum seruabit puer? Priusquam reclinet corpus in cernical, breui precatiuncula se Christo commendabit. Neminem enecabit garrulitate, quietus iacebit, corporis iactione se non nudabit, nec sodali detractis pallijs molestus erit.

Az agyban miczoda illendöseget tart meg az gyermek? Minekelötte haitia testet az feualira röuid köniörgessel magad Christusnak aianlia. Senkit meg ne ölliön czia-
cziogafaua, cziendesen fekűdgiek, teste

E s haniafa.

haniasaual magat meg ne meziteleniczie,
sem az tarsanak az palastot (az leplet) le
vonuan bantafara ne legien:

IIII.

*Quomodo cubabit puer? Non pronus neque supinus, sed
primum lateri dextro innitatur, brachijs transversum com-
plicatis, dextra manu sinistro admota humero, laeva dextro.*

Hogy hogy feküdgiek az giermek? Nem
haniat, sem hafra, de először az iob oldala-
ra tamazkodgiek kariait kereztül teuen az
iob kezét teuen az bal vallara, az balt az
iobra.

V.

*Quid puer cum mane se primum erexerit faciet? A
precibus diem auspicabitur, nihil faciet nisi prius pexo ca-
pue, lota facie, manibusq; & ore proluto.*

Mit czielekedgiek az giermek mikoron
reggel magat fel emeli? (fel kely) Kőniör-
gesen kezgie el az napot, semmit ne cziele-
kedgiek hanem előzőr feiet meg fűfűluen,
orczaia meg mosuan, kezeit es fiai meg
mosuan.

MORVM PVERILIVM
ORATIO PVERIS
mane dicenda.

GRatias tibi Pater cœlestis ago, quod præteritam no-
ctem mihi volueris esse prosperam: precorq̃, vt diem
iisdem hunc totum mihi bene fortunes ad tui gloriam, et
animæ meæ salutem. Et vt tu, qui es vera lux, occasum
nesciens, sol æternus, omnia viuificans, alens exhilarans, di-
gneris illucrescere menti meæ, ne vsquam impingam in vl-
lum peccatum, sed ductu tuo perueniam ad vitam æter-
nam, Amen.

KÖNIÖRGES MELLIE T
az giermekiknek reggel kel
mondani.

HAlakat adok teneked menniei Attiam
hogy ez el mult etzakat ennekem beren-
czesse (bekefegesse) tötted, es kirlek, hogi
izontag ez egez napot ennekem io beren-
ziesse tedd, az te deczieretedre, es az en
kemnek iduöflegere. Es hogy te ki igaz
ragoslag vagy nem tuduan el enizni, örök
halo nap. mindeneket meg eleuenituen
tuduan, vidam tuan meltoztassal meg vi-
dni az en elmemnek hogy soha meg
ne vt-

DE CIVILITATE

ne űtkőzzem, semmi vetekben, de az te
vezerlefedbőł az őrők eletre iussak, Amen.

ALIA ANTE INGRES-
sum Pædagogii pueris dicenda.

IESV Christe, Dei Fili vnigenite, Domine misericor-
dia, te suppliciter oro, vt qui puer duodecim annos na-
tus, sedens in templo docuisti Doctores ipsos, cuiq; Pater cœ-
litus emissa voce dedit autoritatem docenti mortalium ge-
nus, quum diceret: Hic est Filius meus dilectus, in qua
mihi complacitum est, ipsum audite. Quiq; es æterna sa-
pientia summi patris, illustrare digneris ingenium meum,
ad perdiscendas honestas literas, quibus vtar ad nominis
tui gloriam, & anima mea salutem, Amen.

MAS MELLIET KEL AZ
giermekiknek mondani minek előtte
Scholaban mennek.

IESVS Christus Istennek egy fűlet fia
Irgalmaſſagnak Vra, tighed allazataſon ki-
lek, hogy ki tizenket eztendős giern, e
leuen űluen az Templombam tanitotad
Doctorokat. es kinek az Attia az egbőł
zatot bocziatuan meltoſagot adot ta

MORVM PVERILIVM.

az emberi nemzetet, mikor ezt mondani.
Ez az en berelmes fiam az kiben ennekem
keduem tólt, űtet halgassatok: es az ki az
felfeges Attianak örökke valo bölcsiesége
vagy meltoztassal meg vilagositani az en el-
mimet az tiztesleges Deaki tudomanioknak
tanulafara kikkel illik az te neuednek di-
cziretire es az en lelkemnek űduősegere,
Amen.

ORATIO IN TEM-
plo dicenda.

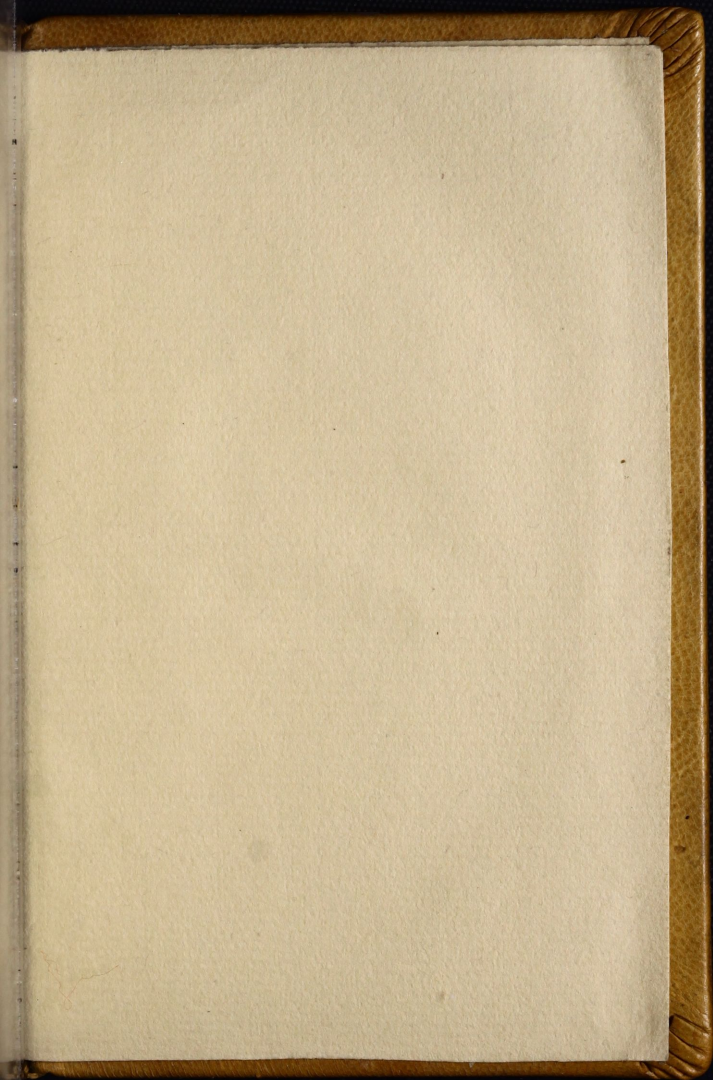
Gratias ago tibi Iesu Christe, pro ineffabili charitate,
quod genus humanum morte tua redemisti, Te pre-
cor, ut aures & oculos mentis ac cordis mei digneris ape-
rire, ut eloquia tua sancta, non solum vere & exaustissim
percipere queam & intelligere, sed factis etiam debitis ex-
primere. Te suppliciter oro, ne patiaris tuam Sanguinem
me frustra fustum esse, sed tuo corpore semper pascas ani-
mameam, tuo sanguine viuifices spiritum meum, ut pau-
adolescens ego virtutum auctibus efficiar idoneum
um corporis tui mystici, quod est Ecclesias nec vn-
ficiam ab illo sanctissimo tuo scedere, quod in ex-
na distributo pane, & porrecto poculo pepigisti
bulis tuis, & per hos cum omnibus, qui per Ba-
societatem tuam sunt iuncti. Amen.

KÖNYV-
TÁRA

KÖNYÖRGÉS KIT AZ Templomban kell mondani.

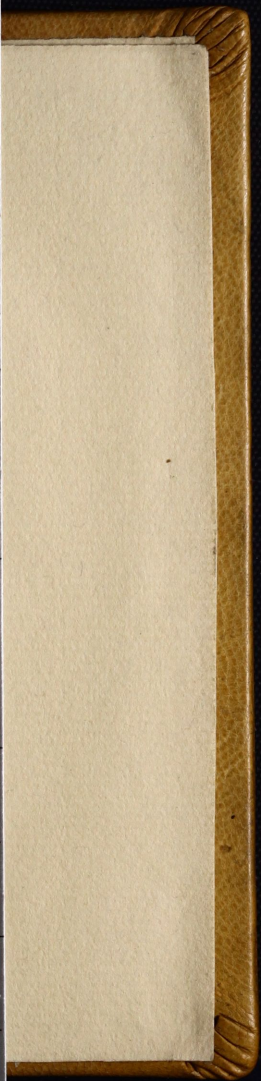
Halakat adok teneked Iesus Christus az
 meg mondhatatlan szeretetert hogy az
 emberi nemzetet az te halaloddal meg val-
 tottat. Teged kerlek hogy az en fűlőimet
 es elmimnek es fiuemnek femeit meltoz-
 tással meg nitni, hogy az te bent bezidedet
 nem csak igazan es nagy borgalmatoflan e-
 femben vehessém, es meg erthessém, de cze-
 lekedet immel is kikkel tartozom meg mu-
 tatthassam. Tegedet alazatoson kerlek, ne
 engedgied az te viredet en erettem hiaban
 ki öntetnek lenni, de az testeddel minden-
 kor tapalliad az en lelkemet, az te vired-
 del eleueniczied az en lelkemet, hogy las-
 san lassan fel neueduen en az iofagokban
 valo örögbűlesevel tetettefsem az te tit-
 kos testednek, mely az aniafentegyház mel-
 to tagiaua, es soha el ne szakadgiak amaz te
 bentleges frigiedtől melliet az vig Vacz-
 raban az Kenieret oztogatuan es az Pona-
 aduan, törtel az te tanituaniddal, es e-
 altal, mindennekkel, az kik az kereft
 altal az te tarsafagokban oltat-
 tanak, Amen.

KÖNYÖRGES KIT AZ Templomban kell mondani.

Halakat adok teneked Iesus Christus az
 meg mondhatatlan szeretetet hogy az
 emberi nemzetet az te halaloddal meg val-
 tottat. Teged kerlek hogy az en fűlőimet
 es elmimnek es fiuemnek fêmeit meltoz-
 tással meg nitni, hogy az te bent bezidedet
 nem csak igazan es nagy borsalmatoflan e-
 femben vehessém, es meg erthessém, de cze-
 lekedet immel is kikkel tartozom meg mu-
 tatthassam. Tegedet alazatoson kerlek, ne
 engedgied az te viredet en erettem hiaban
 ki öntetnek lenni, de az testeddel minden-
 kor tapalliad az en lelkemet, az te vired-
 del eleueniczed az en lelkemet, hogy las-
 san lassan fel neuedueden en az iofagokban
 valo örögbűlesevel tetetteffem az te tit-
 kos testednek, mely az aniafentegyház mel-
 to tagiaua, es soha el ne szakadgiak amaz te
 bentleges frigidetűl melliet az vig Vacz-
 raban az Kenieret ozrogatuan es az Pona-
 aduan, töttel az te tanituaniddal, es e
 által, mindennekkel, az kik az kereft
 által az te tarsafagokban oltat-
 tanak, Amen.

Inches 1 2 3 4 5 6 7 8

Centimetres 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19

Centimetres

TIFFEN® Color Control Patches

© The Tiffen Company, 2007

Blue Cyan Green Yellow Red Magenta White 3/Color Black

